Küreselleşme Tanımı ve Ekonomik Küreselleşme

Küreselleşme çok boyutlu bir kavram olup genel olarak sınır ötesi ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel, teknolojik, kültürel, ekolojik vb. konularda ilişkilerin artması şeklinde tanımlanabilir.

Küreselleşmeye ilişkin genel kabul görmüş bir tanım bulunmamaktadır. Bu durum birazda küreselleşme çok boyutlu olmasından kaynaklanmaktadır. Küreselleşme genel olarak sınır ötesi ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel ilişkilerin olarak tanımlanır. Bunlara ek olarak küreselleşmenin teknolojik, ekolojik vb. pek çok boyutu vardır. Küreselleşme süreci ile ülkeler ve toplumlar arasındaki keskin sınırlar yavaş yavaş esnemekte, ülkeler ve toplumlar birbirlerine yaklaşmakta, bu yakınlaşma her alanda görülmektedir. Küreselleşme süreci karşısında Soğuk Savaş döneminin Doğu Bloku dahi direnememiştir.

Günümüzde ulusal ekonomiler dünya ekonomisi ile daha fazla entegre olmuşlardır. Bir ülkedeki tüketim ve üretim kalıbı çok kısa sürede diğer ülkelerde yaygınlaşabilmektedir. Malların standart hale gelmesi ile tüm dünya pazarları için ortak üretim yapılmaktadır. Dünyanın farklı yerlerindeki fabrikalarda üretilen parçalar üçüncü bir ülkede montajı yapılarak tüketiciye sunulmaktadır. Bu gelişme, ekonomik küreselleşmenin bir sonucudur. Ülkeler arasında mal, sermaye ve emek hareketliliğinin önündeki engellerin en asgari düzeye inmesi, ekonomik ilişkilerin gelişmesine büyük katkı sağlamaktadır. İletişim teknolojisindeki yenilikler sayesinde verilerin, imajların ve sermayenin dolaşımı aşırı boyutlara ulaşmıştır ve birçok alanda sınır ya da bölge kavramı ortadan kalkmaktadır. Bu sayede üretim süreci uluslararası bir süreç haline gelirken, toplumların tüketim kalıpları giderek birbirine yaklaşmaktadır.

Ekonomik Küreselleşme: İş gücü, sermaye, mal (ve hizmet) piyasalarının yanı sıra teknolojinin uluslararası nitelik kazanması şeklinde kazanması tanımlanabilir. Ekonomik küreselleşmenin ticari, mali ve üretim olmak üzere üç boyutu vardır.

Küreselleşmeyi ekonomi boyutuyla iş gücünün, sermayenin, teknolojinin, mal (ve hizmet) piyasalarının uluslararası nitelik kazanması ve ülke pazarlarının uluslararası nitelik kazanması olarak açıklayabiliriz. Ekonomik küreselleşmede kendi içinde ticari küreselleşme, mali küreselleşme ve üretimin küreselleşmesi olarak üçe ayırabiliriz. Ticari küreselleşme 1947'de imzalanan ve 1948'de yürürlüğe giren Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ile başlar. GATT, dış ticaretin önündeki başta tarifeler olmak üzere diğer engelleri kaldırmayı hedeflemektedir. Mali küreselleşme, sermaye hareketlerinin önündeki engellerin azalması (hatta ortadan kalkması) ile gerçekleşmiş, bu noktada Uluslararası Para Fonu (IMF), Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), GATT, Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) ve diğer uluslararası kuruluşların faaliyetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisindeki yenilikler sayesinde ulusal para ve sermaye piyasalarının dünya piyasalarına tam entegrasyonunu ifade eder. Üretimin küreselleşmesinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının önündeki engeller azalması, çok uluslu şirketlerin (ÇUŞ) faaliyetlerinin yaygınlaşması ve ticaretin serbestleşmesi önemli role sahiptir.

Küreselleşme Dalgaları ve Küreselleşmeye Etki Eden Faktörler

Bazı yaklaşımlar göre küreselleşme sürecini milattan önce başlatsa da genel kabul gören yaklaşım Sanayi Devrimi'nin başlangıcıdır. Fakat Sanayi Devrimi öncesindeki gelişmelerin küreselleşme sürecine etkisi göz ardı edilemez. Worldbank (2002), Ocampo ve Martin (2003) ise küreselleşme sürecinin ilk dalgasını "Sanayi Devrimi" ile başlatmaktadır. Buna karşılık ekonomik küreselleşme ile ilgili bazı yaklaşımlarda "Sanayi Devrimi öncesi" birinci dalga içinde yer alır. Mittelman (2000) küreselleşmeyi 3 dalgaya ayırmış, birinci dalga 16.yüzyıl öncesinde başlar *(küreselleşmenin öncesi), ikinci dalga* kapitalizmin başlangıcı ile 1970'lere kadar olan dönemi kapsar *(küreselleşmenin gelişmesi),* üçüncü dalga ise 1970'li yıllarda başlamaktadır *(küreselleşmenin hızlanması)*.

16 ve 17. yüzyıllarda Avrupalı devletlerin altın ve diğer doğal kaynaklara sahip olma, yeni pazarlar bulma gibi emperyalist yaklaşımlarla ticaret anlaşmaları yapma ve sömürge oluşturma çabaları küreselleşmeye katkıda bulunmuştur. Bu tarihsel süreçlerin dışında küreselleşme sürecine etki eden gelişmeler; bilim ve teknolojideki yenilikler, ulaşım ve iletişimdeki (haberleşmedeki) ilerlemeler, bilgi ekonomisinin yaygınlaşması, liberal ve neoliberal politikaların yükselişi ve çok uluslu şirketlerin faaliyetleri şeklinde sıralanabilir.

Başka bir yaklaşıma göre küreselleşmeyi etkileyen gelişmeler üç başlıkta toplanabilir. *İlki uluslararası taşımacılık ve haberleşme (iletişim) alanındaki yeniliklerdir* (vapur, demir yolu, kanal ve telgraf). Söz konusu yenilikler ticaretin önündeki en büyük engellerden taşıma maliyetlerini büyük ölçüde azaltmıştır. Sanayi Devrimi ile üretimde ciddi artışlar meydana gelirken, taşımacılıktaki yenilikler de ticaret maliyetleri ve süresini aşağı çekmiştir. Bu süreçte coğrafi keşiflerin uzak mesafeli ticareti mümkün kılması göz ardı edilmemelidir. *İkincisi* serbest piyasa ekonomisini ön plana çıkaran *iktisadi liberalizm*dir. Adam Smith ve David Ricardo gibi iktisadi liberalizmi savunan klasik iktisatçıların dış ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik görüşlerinin kabul görmesi, ülkeler arasında ticaretin gelişmesine katkı sağlamıştır. *Üçüncüsü* 1870-1914 döneminde uygulanan *altın standardı* hem dış ticareti geliştirmiş hem de uluslararası sermaye hareketliliğini artırarak ekonomik küreselleşmeyi olumlu yönde etkilemiştir.

Küreselleşme sürecinde en önemli dalgalardan biri de II. Dünya Savaşı sonrası dönemdir. Bu dönemde ticaretin önündeki özellikle tarife engellerinin kaldırılması ve bölgesel düzeyde ekonomik iş birliği ve/veya bütünleşme hareketlerinin yaygınlaşması, uluslararası ticaretin önündeki engellerin azalmasına ve gümrük duvarlarının yavaş yavaş ortadan kalkmasına neden olmuştur. 1960 ve 1970'li yıllarda teknoloji alanında yaşanan yenilikler ülkeler/ekonomiler arasındaki sınırların ortadan kalkmasına ve ekonomilerin, kültürlerin arasındaki karşılıklı etkileşimin artmasına ve önceden ticarete konu olmayan pek çok mal ve hizmetin artık dış ticaretin birer parçası haline gelmesine neden olmuştur.

KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN ULUSLARARASI TİCARETE ETKİSİ

Her ne kadar küreselleşme dalgaları Sanayi Devrimi ile başlatılsa da Sanayi Devrimi öncesindeki gelişmeler de küreselleşme süreci ve dış ticaret açısından önemlidir. Coğrafi keşifler ve sömürgecilik faaliyetleri, Sanayi Devrimi'ni hazırlayan ve küreselleşmeye önemli katkı sağlayan gelişmelerdedir.

Coğrafi Keşifler Öncesinde Uluslararası Ticaret

Coğrafi keşifler öncesinde İpek Yolu, Baharat Yolu ve Kral Yolu ile gerçekleşen doğu-batı ticareti, dolaylı ve sınırlı da olsa küreselleşmeye katkı sağlamıştır. Bu yollarla yapılan ticaret özellikle Akdeniz'de ticarete odaklanmış şehir ve toplumların zenginleşmesine ciddi katkı sağlamıştır. 11.yy'dan itibaren başta Venedik olmak üzere pek çok liman şehri ciddi bir refah artışı sağlamış, üstelik İslam dünyası ile Bizans (Hristiyan) dünyası arasında köprü işlevi görmüştür. Venedik ve Ceneviz, İstanbul üzerinden doğuyla ticari ilişkiler kurarak güçlü ekonomiler haline gelmiştir. İtalyan ana karasının Floransa ve Prato gibi kentleri mal üretimi ve mali ekonomileri doğuyla yapılan ticaretin önemli merkezleri olmuştur.

1204'te Haçlı Seferleri sırasında İstanbul işgal edildiğinde, kent Asya (özelikle Hindistan) ile yapılan ticaretin merkezi konumunda idi. Buradaki ürünlerin büyük bir kısmı yukarı İtalya, Kuzey ve Güney Almanya'da üretilen ürünlerden oluşmakta idi. Avrupalı soylular kontrol ettikleri köy ve kentlerden elde ettikleri gelirlerden daha fazlasını kontrol ettikleri ticaret yollarından (İskandinav ülkelerinden Doğu Avrupa ve oradan da Kuzey Almanya'nın ticaret merkezlerine uzanır) elde etmişlerdir.

14 ve 15.yy'da ticaretin gelişmesine dolaylı katkı yapan gelişmeler; gemileri ve malları korsanlara ve deniz kazalarına karşı güvence altına alan sigortacılığın gelişmesi, Akdeniz'deki liman şehirlerinde borsanın kuruluşu, dış ticarette takasın yerine para kullanılması ve buna bağlı olarak altın ve gümüşe olan talebin artması sayılabilir. Bunun sonucunda para ticaretinin başlaması ve madenciliğin gelişmesi şeklinde sıralayabiliriz.

Coğrafi Keşiflerin Uluslararası Ticaret Etkisi

1453'te İstanbul'un fethi ile Hindistan ticaret yolunun kontrolü, büyük ölçüde Osmanlı İmparatorluğu'na geçmiştir. Dolayısıyla Avrupalı tacir ve soyluların ticaretten elde etmiş oldukları gelirler azalmıştır. Avrupalılar yeni ticaret yolları arayışlarına girmişlerdir. Zengin Hindistan'a deniz yoluyla ulaşma çabası, büyük coğrafi keşiflerle sonuçlanmıştır. Bu konuda askeri ve siyasi açıdan merkezi güce sahip olan İspanya ve Portekiz öncü olmuştur. Portekizliler Afrika'nın etrafını dolaşarak Hindistan'a ulaşırken (Ümit Burnu'nun keşfi (1488)), İspanyollar ise 1500'lerin ilk yıllarında Atlas Okyanusu'nu aşarak Amerika kıtasına ulaşmışlardır.

Coğrafi keşiflerle birlikte önceden bilinen önemli ticaret yollarının (İpek Yolu, Baharat Yolu, Kral Yolu) ticaret hacmi ve önemi azalmıştır. Bu ticaret yollarının Anadolu, Mezopotamya, İran, Afganistan, Yemen gibi pek çok coğrafyadaki önemli merkezleri ticari kayba uğramıştır. Ümit Burnu'nun keşfiyle doğu-batı hattındaki ticaret, Afrika kıyılarından sağlanmaya başlamıştır. Ticaret yollarının iç denizlerden Atlantik'e kaymasıyla birlikte Venedik ve Lübeck gibi eski ticaret merkezleri de önemini yitirmiştir.

Coğrafi keşiflerle birlikte ticarette ön plana çıkan ülkeler üstünlüklerini korumak için deniz kuvvetlerine önem vererek ticaretin daha güvenli yapılmasına çalışmışlardır. İlk başta İspanya ve Portekiz önemli deniz gücüne sahip iken, daha sonra Hollanda ve İngiltere bu üstünlüğü ele geçirmişlerdir. Avrupa devletleri arasındaki rekabet, dünya ticaretinin hızla gelişmesine önemli katkı sağlamıştır. Bu dönemde sömürgeci devletlerin yanı sıra uzak mesafeli ticaret yapan şirketler de üstünlüklerini korumak için çeşitli tedbirler almışlardır. Söz konusu şirketler ordu kurmuş, savaşlara girmiş, devletlerle anlaşmalar imzalayarak imtiyazlar elde etmiş, para basmış ve adalete hükmetmiştir. Şirketler faaliyetlerini yürütürken, kendi devletleri de (Britanya, Hollanda, Fransa) onları silahlı güçleri ile desteklemişlerdir. Doğu Hindistan Şirketi, Britanya Krallığı'ndan elde etmiş olduğu imtiyazlarla Doğu ve Güneydoğu Asya'da bir ticaret tekeli haline gelmiş, 1707'den 19. yy'ın ortalarına kadar Britanya emperyalizminin bir aracı olarak faaliyet göstermiştir.

15 ve 16.yy'lardaki keşiflerin ardından 17 ve 18.yy'larda uluslararası ticaret yıllık ortalama yüzde 1 büyümüştür. Coğrafi keşifler ve yeni ticaret yollarının bulunmasını takip eden üç yüzyılda dünyada uzak mesafeli ticarette ciddi bir patlama yaşanmış, söz konusu dönemde uluslararası ticaret dünya gelir oranı iki kat artmıştır. 19.yy'ın başlarından itibaren uluslararası ticaret çok hızlı bir şekilde büyüyerek yüzde 4 gibi seviyelere çıkmıştır. Coğrafi keşifler ile Avrupa ile Asya arasında yeni bir deniz yolu açılmış oldu. Avrupalılar batı yarımküreyi ele geçirerek bu sayede 16. ve 17. yüzyıllarda ekonomik kaynak arzını önemli bir ölçüde genişletebilmiştir.

Avrupalılar, Uzakdoğu'da Çin ve Japonya'ya kadar ilermiş, batıda ise Kuzey ve Güney Amerika'nın keşfi büyük ile büyük bir güç elde etmişlerdir. Bu gelişmenin ekonomik ve sosyal hayata yansımalarına bakıldığında yeni sömürgecilik hareketleriyle birlikte başta altın ve gümüş olmak üzere kıymetli madenlere akın başladı, yeni ürünler (*kahve, kakao, şeker kamışı, domates, mısır, tahıl, pirinç, çeşitli tropik mevyeler*) keşfedildiği için özellikle Avrupa'nın beslenme alışkanlıkları değişti.

SIRA SİZDE 1 **Yeni ticaret yollarının bulunmasına karşılık uluslararası ticaret daha fazla gelişebilir miydi?**

Sömürge Savaşı ve Uluslararası Ticaret

Keşifler sonucunda uygulama şansı bulan sömürgecilik ve emperyalizm, ortaçağ Avrupasının kendini yenilemesine, her alanda zenginleşmesine (ekonomik, bilimsel, düşünsel, kültürel ve sosyal alanda) ve Sanayi Devrimi'nin temeli sayılan gelişmelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Sonuçta ülkeler (toplumlar) arasındaki ekonomik, ticari, askeri, siyasi

ve sosyal ilişkiler ister tek taraflı kazanca isterse iki taraflı kazanca olsun Avrupa'da ikinci küreselleşme dalgasını yaratacak Sanayi Devrimi'ne de zemin hazırlamıştır.

İngiltere'nin Ön Plana Çıkması

İlk başta Avrupalı sömürgeci (emperyal) devletleri diğer ülkelerin koloni bölgelerine müdahale etmemişlerdir. 1588'de Büyük Britanya (İngiltere) İspanya'yı yenerek bu ülkenin denizlerdeki hakimiyetine son vermiştir. İngiltere 1651'de çıkardığı *Seyrüsefer Kararnamesi* ile Hollanda'nın ticari etkinliğine son vermiştir. Bu kararname ile İngiliz limanlarında yapılan yolcu ve yük taşımacılığının yaklaşık dörtte üçünü (%75'ini) İngiliz gemileri yapmaya başlamıştır. İngiltere ve Fransa arasındaki rekabette Yedi Yıl Savaşları'nın (1756-1763) ardından Fransa, Amerika'daki sömürgelerinin büyük bir kısmından çekilmek zorunda kalmıştır. İngiltere, Fransa'yı Hindistan'dan çıkmaya zorlamış, Plasey Savaşı (1757) neticesinde, bölgeden Fransızlar çekilmiştir. Sonuçta Amerika ve Hindistan tam anlamıyla Britanya'nın nüfuz bölgesi haline gelmiştir. Bu sayede Britanya İmparatorluğu ticaret yollarını kontrolü altına almış, ticaret ve mali alanda İngiliz hegomanyası I. Dünya Savaşı'na kadar sürmüştür.

İngiltere, Hindistan'ı hem doğal kaynak deposu hem de kendi sanayi için bir pazar olarak görmüştür. Teknolojik yenilikler İngiliz tekstil üreticilerine Hint tekstilciler karşısında ciddi bir avantaj sağladığı için Hint tekstil sanayi İngiliz üreticilerin hakimiyetine girmiştir. İngilizler Afyon Savaşları (1840-1842) ile Çin pazarını İngiliz ve Hint mallarına açmışlardır. İngiltere diğer sömürgeci devletlerle denizde koloni topraklarında yapmış olduğu mücadelenin yanı sıra üçüncü ülkelerle yapmış olduğu anlaşmalarla kendi üreticilerine yeni pazarlar açmıştır.

Osmanlı-İngiliz Ticaret Anlaşması

Osmanlı İmparatorluğu, kendisine bağlı Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanını bastırmak için İngiltere'den (Büyük Britanya'dan) yardım istemiş, bu yardım karşılığında 1838'de imzalanan Balta Limanı Anlaşması ile İngilizlere önemli ayrıcalıklar tanınmıştır. Osmanlı İmparatorluğu-Büyük Britanya Ticaret Anlaşması (bilinen adıyla Balta Limanı Anlaşması), Britanya'ya (kısaca İngiltere'ye) ciddi imtiyazlar tanımış, İngiliz vatandaşları İmparatorluk sınırları içinde Osmanlı vatandaşlarından daha az vergi ödeyerek ticaret yapma imkânına kavuşmuştur. Bu anlaşma Osmanlı ekonomisine ciddi zararlar vermiştir. Tarım, sanayi ve ticarette üstün olan İngilizler yerli üretici ve tüccarın piyasadan çekilmesine neden olmuştur. Anlaşmada Britanya'nın çıkarları ön plandadır. Peki, Osmanlı, ekonomisini kötü etkileyecek bu anlaşmayı niçin imzalamıştır? Osmanlı, imparatorluk sınırları içinde kaybolan askeri ve siyasi otoritesini yeniden sağlamlaştırmak için ekonomiye pek çok olumsuz etkisi olan tavizleri vermiştir. Bu tavizlerden bazıları;

- Tekel sistemi kaldırılacak. Britanyalılara diledikleri miktarda hammaddeyi satın alma imkânı verilecek,
- İngiltere herhangi bir malını iç ve dış pazarlarımızda doğrudan satabilecek,
- Britanya vatandaşları Osmanlı ürünlerini Osmanlı vatandaşından yerli tüccarlarla aynı vergi koşulları altında satın alma hakkına sahip olacak,
- Britanyalı tüccarlar, iç ticarette yerli tüccarlardan fazla vergi ödemeyecek,
- Britanya ile olan transit ticaretten alınan vergi resmi olarak kaldırılacak,
- Büyük Britanya gemileriyle gelen Britanya malları için bir defa gümrük ödendikten sonra, mallar alıcı tarafından nereye götürülürse götürülsün bir daha gümrük ödenmeyecek,
- Britanya vatandaşlarından mal alım ve nakillerde belge istenmeyecek,
- Yabancı mallar boğazlardan serbestçe geçebilecek,

- Antlaşma sürekli olacak ve bundan tüm Avrupa devletleri yararlanacaktır.

Avrupalı devletler sömürgecilik faaliyetlerini yürütemedikleri ülkeleri ise serbest ticaret anlaşmaları kontrol altına almışlardır.

> *Avrupalı güçler çevre bölgelere dayattığı serbest ticaret anlaşmaları bu ülkelerin ham madde konusundaki karşılaştırmalı üstünlüklerinin kaybolmasına neden olmuştur. Düşük gümrük vergileri ile birleşen taşıma maliyetlerindeki düşüş, tekstil ürünlerini ve henüz olgunlaşmamış diğer sanayi faaliyetlerini İngiltere'nin rekabetine açık hale getirdi ve onların büyük bir bölümünü yok etti. Örneğin Osmanlı İmparatorluğu'nda, 1820'lerde sadece yüzde 3 olan tekstil ithalatları 1870'lere gelindiğinde yurtiçi piyasanın neredeyse %75'ine ulaştı. (Alıntı: Rodrik, 2011, s. 123).*

Sömürge Döneminde Üçlü Ticaret

Sömürge döneminde Batı Afrika, Karayip (ve/veya Amerikan kolonileri) ve Avrupalı sömürgeci devletler arasında ticaret üçgeni kurulmuştur. Afrika köle, altın ve diğer değerli madenler, Karayipler ve Kuzey Amerika şeker kamışı, tütün ve pamuk ve İngiltere ise tekstil, rom ve çeşitli mamül ürünler ihraç etmiştir. Bu ticaret daha çok Avrupalı kolonyal (sömürgeci) devletlerin lehine, Afrika, Karayipler ve Amerika'daki kolonilerin aleyhine olmuştur.

Sanayi Devrimi'nin ardından gerçekleşen yenilik ve icatlar, tarım ve sanayi sektörlerinde önemli verimlilik artışları sağlamıştır. Bunun yanı sıra söz konusu yenilikler ile İngiltere (Büyük Britanya), sömürgecilik faaliyetlerine İspanya ve Portekiz'den sonra başlamış olmasına rağmen, ciddi bir askeri güç elde etmiş, bu sayede mücadele içinde olduğu ülkelere (İspanya, Portekiz, Fransa ve Hollanda'ya) karşı üstünlüğü ele geçirmiştir.

Yeni ticaret güzergahlarının keşfinden sömürgeci devletlerin yanı sıra ticaret yollarını kontrol eden tüccarlar pamuk, çivit, Brezilya ahşabı ve fildişinin yanısıra kıymetli maden ve baharatlar ticaretinden inanılmaz kazanç elde ettiler. Doğu Hindistan Şirketi ve Hudson's Bay gibi şirketlerin yaptığı ticaret, sömürgelerdeki zenginliklerin sömürgeci Avrupa devletlerine taşınmasına olanak sağlamıştır. Tüccarlar, çok uluslu şirketler ve sömürgeci devletler, merkantilizmin etkisiyle ekonomik refah açısından altın, gümüş ve diğer kıymetli madenlerin olduğu bölgelere akın etmişler.

Harita 2.1

Üçlü Ticaret Yolları.

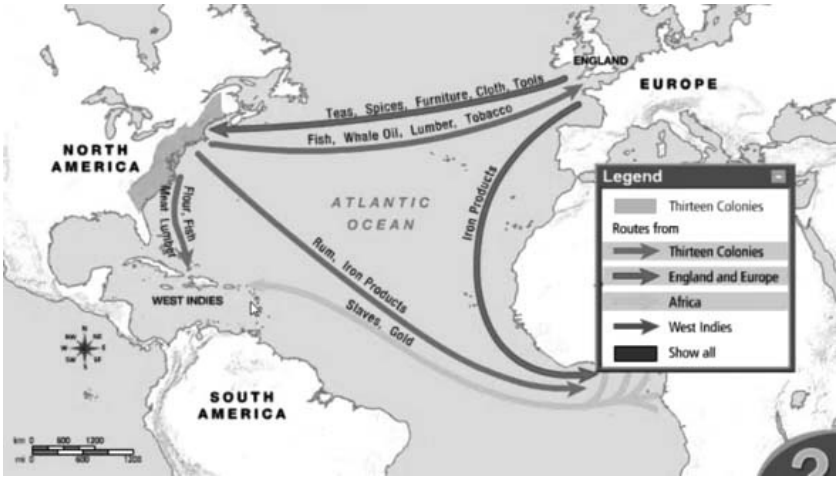

Kaynak: *https://www.eduplace.com/kids/socsci/books/applications/imaps/maps/g5s_u3/#top(26.12.2015)*

Alman Gümrük Birliği ve Uluslararası Ticarete Etkileri

İngiltere'nin serbest ticareti dayatarak kendi ürünlerine pazar oluşturduğu dönemde sanayileşme sürecine sonradan katılan ülkeler serbest ticarete mesafeli yaklaşmışlardır. Alman iktisatçı Friedrich List, Alman sanayisinin serbest ticaret şartlarında sanayileşme konusunda kendisine göre çok daha ileride olan İngiliz ve Fransız firmaları ile rekabet edemeyeceğini ileri sürmüştür. Almanya'nın sanayileşmenin ilk aşamalarında mutlaka yüksek gümrük vergileri ve diğer teşviklerle sanayisini koruması gerektiğini belirtmiştir.

List, sanayileşme hamlesinin başarılı olması için mutlaka Alman devletleri arasında bir iç pazar (gümrük birliği) kurulması gerektiğini, gümrük birliği dışında kalan ülkelere karşı da mutlaka yerli sanayiyi korumak için yüksek tarife oranlarının (gümrük vergilerinin) uygulanması gerektiğini belirtmiştir.

List'in öne sürdüğü Alman Gümrük Birliği (*Zollverein*) Anlaşması, Prusya'nın öncülüğünde 22 Mart 1833'te imzalanarak 1 Ocak 1834'te yürürlüğe girmiştir. Alman sanayisi küçük devletler yerine daha geniş bir iç pazara üretim yapmaya başlamışlardır. Gümrük birliği öncesinde Alman devletleri arasındaki dış ticaretin önünde çok sayıda engel bulunmakta ve yüksek gümrük vergilerinin yanı sıra yapılan sınırlar ve ülke içindeki kontroller dış ticaretin gelişmesini engellemekte idi.

Gümrük birliği ile Alman devletleri arasında ticari engeller azaltılırken birlik dışındaki ülkelere karşı Alman ürünleri tarife (gümrük vergileri vb.) ve tarife dışı diğer kısıtlamalarla korunmuştur. 1834 yılından I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar olan dönemde Alman Gümrük Birliği yürürlükte kalmıştır. I. Dünya Savaşı'nın Almanya'nın Versay Anlaşması ile diğer ülkeler arasında bölünmesi gümrük birliğinin sonu olmuştur. Zollverein, Alman devletleri arasında gümrükleri indirerek nispeten geniş bir pazar yaratırken, uluslararası ticareti tamamen serbestleştirmemiş, Alman sanayi, İngiliz ve Fransız sanayi ile rekabet edecek konuma gelene kadar koruma altına alınmıştır. Alman devletleri arasındaki gümrük birliği küresel bir ticari serbestleşme değil, bölgesel bir ticari serbestleşmeyi sağlamıştır.

Sanayi Devrimi

Sanayi Devrimi'nin 1780'de İngiltere'nin Lancashire şehrinde başladığı tahmin edilmektedir. Sanayi Devrimi bir süreçtir. Farklı yaklaşımlar bu süreci çeşitli aşamalara ayırarak ele almışlardır. Bu ünitede Sanayi Devrimi üç aşamaya ayırılarak ele alınmıştır. *Birinci aşama* 1780-1870 arası dönemi kapsar. Bu aşamada teknolojik yenilikler, yoğunlukla pamuklu dokumada (tekstilde) kullanılmıştır. İngiltere'de başlayan sürece diğer ülkeler ancak 19.yy'nın başlarından itibaren dahil olmuşlardır. Sanayi Devrimi'nde *ikinci aşama*nın başlangıcı, 1870 yılı olarak ifade edebilir. Bu aşamada çelik üretim yöntemleri geliştirilmiş, elektrik, içten patlamalı motorlar, Atlantik-ötesi telgraf, radyo vs. gibi buluşlar gerçekleşmiştir. Söz konusu buluşlar ulaşım ve haberleşme alanında ciddi kolaylıklar getirmiştir. Bu dönemde demir yollarının inşası, madencilik (kömür, demir ve daha sonra çelik) ve makine sanayi hızla gelişmiştir. Diğer yandan tahıl üretimi artmış, yeni iç pazar alanı gelişmiştir. Tarım dışı alanlarda üretim kitlesel tüketimi karşılayacak düzeyde değildir. Bu aşama, proto-endüstri ile tam gelişmiş endüstri eşiği olarak nitelendirilir. *Üçüncü (son) aşama* ise bilgisayarın keşfi ile başlamaktadır.

Yıl	ABD	Britanya	Almanya	Fransa	Rusya	Diğer Gelişmiş Ülkeler	Diğerleri
1830	2,4	9,5	3,5	5,2	5,6	13,3	60,5
1860	7,2	19,9	4,9	7,9	7,8	15,7	36,6
1913	32,0	13,6	14,8	6,1	8,2	17,8	7,5

Tablo 2.1
Dünya Sanayi Üretiminin Yüzdesel Dağılımı (1830-1913).

Kaynak: *WTO*

Sanayi Devrimi ve Uluslararası Ticarete Etkileri

Sanayi Devrimi'nin ardından her alanda yaşanan yenilikler ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasi (politik) alanda ciddi değişiklikler yaratmıştır. Teknolojik gelişmeler başta olmak üzere pek çok gelişme, küreselleşme sürecinin boyutunun genişlemesine yol açmıştır. Artık yerel ekonomiler, bölgesel ve küresel ekonomiler ile daha sıkı ilişkiler içine girmiş, uzmanlaşmaya bağlı olarak bağımlılıklar artmış, üretim ve ticaretin boyutları genişlemiştir.

İktisadi Liberalizm'in Doğuşu

Sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan yenilikler, üretim süreçlerinde emeğin (kas gücünün) yerini alarak ciddi bir üretim patlamasına neden olmuştur. Başta Büyük Britanya (İngiltere) olmak üzere diğer ülkeler üretim artışı neticesinde ortaya çıkan talep fazlası ürünler için yeni pazar arayışlarına başlamıştır. Bu ise klasik iktisatçıların ileri sürdüğü iktisadi liberalizm anlayışı ile serbest ticaret anlayışını geliştirmiştir.

18.yy'den itibaren İngiltere'de (Britanya'da) devletin sanayi ve ticarete müdahale etmemesine dayalı iktisadi liberalizm uygulanmış, İngiltere Sanayi Devrimi ile yakalamış olduğu başarıyı serbest piyasa ve serbest ticaret ile taçlandırmış, rakibi olan ülkelere (başta Fransa olmak üzere) karşı üstünlük kurmuştur. İngiltere her ne kadar iktisadi liberalizm uygulamış olsa da bazı uygulamaları serbest ticarete engel olmuştur. 1791'de İngiltere'de yürürlüğe giren "Tahıl Yasaları" ile tahıl ithalatına yüksek gümrük vergisi konulmuştur. Bu yasa toprak sahiplerinin çıkarlarına hizmet etmekteydi ve serbest ticareti savunan İngiltere'de serbest ticarete karşı konulan bir engel idi. İngiltere 1846'da Tahıl Yasalarını kaldırarak merkantilist anlayışın kalıntıları temizlenmiştir.

İktisadi Liberalizm, Teknolojik Yenilikler ve Uluslararası Ticaret

Sanayi Devrimi'nin sağladığı yenilikler ve iktisadi liberalizm, küreselleşmenin itici güçleridir. Sanayi Devrimi'nin *birinci aşama*sında (1780-1870) teknolojik yenilikler, yoğunlukla pamuklu dokumada (tekstilde) kullanıldığından İngiltere'de hiç pamuk yetişmediği ve İngilizler daha çok yünlü giydikleri halde bu ülke pamuklu kumaş üretiminde ilk sıraya yükselmiştir. 1806'ya doğru İngiltere ihracatının yaklaşık yarısı pamuklu dokumadan elde edilmekteydi. Artan üretime bağlı olarak ham madde (pamuk) ihtiyacı da artmıştır. Pamuk ithalatı yirmi yılda 2,5 milyon kg'den 30 milyon kg'ye çıkmıştır. İngiltere ihtiyacı olan ham maddeyi (pamuk) karşılamak için Kuzey Amerika'nın güneyi, Batı Hint Adaları, daha sonra Mısır ve Hindistan'a yönelik sömürge faaliyetlerini artırmıştır.

Sanayi Devrimi'nin *ikinci aşama*sındaki buluşlar ve yenilikler, ulaşım ve haberleşme alanında ciddi kolaylıklar getirmiştir. 1870'den sonra buhar makinasıyla çalışan daha geniş çelik gemilerin yapımı hız, kapasite ve maliyet açısından deniz yolu ile yük taşımacılığını daha cazip hale getirmiştir. Bu sayede dünyanın farklı yerlerindeki daha fazla ürün dünya (özellikle Avrupa) pazarlarına daha fazla ulaşabilir hale gelmiştir.

Paul Krugman (1995) 1869 yılını küresel ekonominin başlangıcı olarak ifade etmektedir. En önemli gerekçesi ise Süveyş Kanalı'nın açılması ve Birleşmiş Pasifik (Union Pacific) Demir yolu tamamlanmasının bu yılda gerçekleşmesidir. Böylece I. Dünya Savaşına kadar olan dönemde buharlı makinalar ve demir yolları buğday ve yün gibi standart mallara daha kolay ulaşabilecekleri küresel pazarlar yaratmıştır. 1858 yılından itibaren Atlantik Okyanusu'nun altına telgraf hattının döşenmesi yaklaşık elli yıllık bir süreçte dünyanın temel ekonomik bölgeleri arasında etkin bir iletişim imkânı sağlamıştır. Ek olarak 1914'de Panama Kanalı'nın açılması, uluslararası ticaretin gelişmesine ciddi katkılar sağlamıştır.

	1870	1913	1950	1973	1980	1990	1995	2000	2005	2010	2014
Dünya İhracatı/ Dünya GSYH	4,6	7,9	5,5	10,5	18,4	15,5	16,9	19,4	22,3	23,4	24,4

Tablo 2.2
Dünya İhracatının Dünya GSYH'sındaki Payı (1870-2014).

Kaynak: *WTO*

Serbest ticaretin önemli uygulayıcısı olan İngiltere'de (Birleşik Krallıkta) Tahıl Yasalarının yürürlükten kaldırılmasıyla serbest ticaretin önü açılmıştır. Serbest ticaretten yana olan pamuk tekstilcileri sayesinde Manchester dünyada (Avrupa'da) önemli tekstil üretim ve ticaret merkezi haline geldi. 18.yy boyunca İngiliz hükümeti yerli üreticilerin üstünlüğünü korumak için tedbirler alırken, kıta Avrupası ve Hintli tekstil üreticilerinin rekabetçiliğini azaltmak için uluslararası gemi taşımacılığı ve tarife politikalarında bir dizi kısıtlamaları kaldırmıştır.

İktisadi Liberalizm ve teknolojik yeniliklerin uluslararası ticaretin gelişimine etkilerini açıklayınız.

SIRA SİZDE 2

Uluslararası Ticaretin Gelişimini Etkileyen Faktörler

Teknolojik yenilikler, icatlar, coğrafi keşifler, haçlı seferleri ve siyasi gelişmeler (Bizans'ın çöküşü, Moğol istilası gibi) ticaret rotalarını, ortaklarını ve aracılarını değiştirmiştir. Uluslararası ticaretin ağırlık merkezi Akdeniz'deki İtalyan limanlarından Kuzey'deki limanlara kaymış, bağlı olarak uzak mesafeli ticaret gelişmiş, artan sömürgecilikle birlikte köle ticareti yaygınlaşmıştır. Artan dış ticaret Avrupa'da ciddi bir servet birikimi sağlayarak orta sınıfı geliştirmiştir. Diğer taraftan Avrupa ülkeleri kendi ürünlerine yeni pazarlar yaratmışlardır. Taşıma maliyetlerinin yüksek olduğu dönemde dış ticarete (uzak mesafeli) konu olan ürünler büyük ölçüde lüks mallardan oluşurken, taşıma (ulaşım) alanındaki yenilik ve gelişmelere bağlı olarak maliyetlerin azalması daha büyük hacimli ve lüks sayılmayacak malların da uzak mesafeli dış ticaretini mümkün kılmıştır.

Küreselleşmede Sanayi Devrimi'nden önce başlayan süreç, Sanayi Devrimi'nde ulaşım ve haberleşme (iletişim) alanındaki yenilik ve gelişmeler, her türlü ekonomik faaliyetin (üretim, tüketim, dağıtım, pazarlama ve rekabetin) boyutunu genişletmiştir. Önceleri yerel (ulusal) düzeyde değerlendirilen birçok unsur artık küresel ölçekte değerlendirilir hale gelmiştir.

Ekonomilerin dışa açılmasında üretim, tüketim ve büyümede artık kendi sınırlarına ulaşan ekonomilerin yeni pazar ve ham madde kaynağı arayışları etkili olmuştur. Üretimde uzmanlaşma ve iş bölümü, uluslararası ticaretin hızla gelişmesine katkı sağlamıştır. Tablo 2. 2'den görüldüğü gibi 1870-1913 döneminde dünya ihracatının dünya GSYH'sına oranı yüzde 4,6'dan yüzde 7,9'a çıkmıştır.

19.yy'a gelindiğinde ekonomik küreselleşmeyi hızlandıran unsurlar, sermaye hareketliliği ve belli ürünlerde geniş bir dünya pazarının oluşması şeklinde sıralanabilir. Sermaye hareketliliği yatırımcılara yabancı şirketlerde hisse sahibi olma, daha sonra yatırım yapma imkânı tanımıştır. Özellikle doğrudan yabancı sermaye yatırımı ülkeler arasındaki ekonomik küreselleşmeye katkı sağlamıştır.

Altın Standardı ve Uluslararası Ticaret

Altın standardı ilk olarak 1821 yılında İngiltere'de uygulanmaya başlamıştır. Dünyada altın para standardı 19. yüzyılın ikinci yarısından I. Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar (1870-1914) kesintisiz biçimde uygulanmıştır. İktisadi liberalizm altın standardının uygulandığı dönemde zirveye ulaşmıştır. Altın standardının ilk uygulayıcısı İngiltere serbest

dış ticareti savunmuştur. Bu dönemde kısmen koruyucu gümrük vergilerine başvurulmuş ve milli paraların dış değerlerine müdahalede bulunulmuşsa da büyük ölçüde serbest ticaret uygulanmıştır. İngiltere serbest dış ticaretten önemli ölçüde faydalanmıştır. Bunun nedenleri; 1600'lı yıllardan bu yana sömürgecilik faaliyetlerinden elde ettiği servet (altın, gümüş ve diğer kıymetli madenler), güçlü donanması ile ticaret yollarını kontrol altında tutması, Sanayi Devrimi'ni ilk gerçekleştiren ülke olması, tekstil ve diğer endüstri dallarında ciddi bir karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olması ve diğer ülkeler ile imzalamış olduğu ticaret anlaşmaları sayesinde geniş pazarlara hitap etmesi şeklinde sıralanabilir.

I. Dünya Savaşı ile altın standardı fiilen sona ermiştir. 1914'den sonra çoğu ülkenin (Amerika Birleşik Devleti'nin hariç) savaş harcamalarını karşılayacak kadar altının olmaması nedeniyle klasik altın standardı sona ermiştir. 1914-1924 dönemde sadece ABD doları altına bağlı kalmıştır. Savaştan sonra diğer ülkeler yeniden altın standardına dönmeye çalışmışlarsa da enflasyon ve rekabet güçlerindeki değişmeleri dikkate almadan ulusal paraları savaş öncesi dönemdeki kurdan altına bağlamaları, altın standardının sağlıklı işlemesine engel olmuştur. Altın standardına tekrar dahil olan ülkeler devalüasyon yapmak zorunda kalmıştır. Bu gelişmelerin üzerine 1929'da başlayan Büyük Buhran (1929 Dünya Ekonomik Krizi) altın standardının sonunu hazırlamıştır.

1930'lı Yıllardan II. Dünya Savaşı Sonrası Dönemde Uluslararası Ticarette Gelişmeler

Devalüasyon: Ülke parasının dış değerinin ani ve iradi bir hükümet kararıyla düşürülmesidir.

Rekabetçi Devalüasyon (Kur Savaşı): Uluslararası ticarette ülkelerin birbirlerine karşı rekabet avantajı sağlamak amacıyla kendi ulusal para birimlerinin dış değerini düşürmesine (düşük tutmasına) diğer ülkeler de kaybolan (azalan) rekabet avantajlarını korumak için aynı yönde adımlar atması durumunda ortaya çıkar.

1930 yılında Credit Anstalt adlı Avusturya bankasının iflasının ardından, altına yönelik artan talep karşılanamamış, başta Almanya olmak üzere birçok ülke denetimi uygulamaya başlamış daha sonra ülkeler de birer ikişer altın standardından ayrılmışlardır. Altın standardının ortadan kalkması ile ulusal paralarında birbirlerine dönüştürülmesi önemli ölçüde zorlaştığından (hatta imkânsız hale geldiğinden) ülkeler arasında iki taraflı (bilateral) ödeme anlaşmaları ile bu sorun giderilmeye çalışılmış ama başarılı olunamamıştır.

Altın standardının büyük ölçüde son bulması dünya ticaretinin genişlemesine olumsuz yansımış, uluslararası ticaret hacminde ciddi daralmalar gerçekleşmiştir. Ülkeler döviz denetimi ve katlı kur uygulamalarına başvurmuşlardır. Diğer taraftan ülkeler dış ticaret açıklarını kapatmak, yerli üretimi artırmak ve işsizliği azaltmak gibi amaçlarla gümrük vergilerini yükseltmişlerdir. Örneğin ABD 1930 yılında Smooth Hawley tarife yasası ile gümrük vergilerini yükselterek ithalatı kısmıştır. 1930-1932 döneminde ABD ithalatı yüzde 41,2 oranında azalmıştır. İthalattaki bu düşüşün yaklaşık yüzde 22'sinin Smooth Hawley tarifelerinden kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Ülkeler ihracatı teşvik etmek ve ithalatı kısmak için devalüasyonu bir araç olarak görmüşler, diğer ülkeler de ihracat pazarlarını kaybetmemek ve ithalatlarını kısmak için devalüasyona başvurunca (rekabetçi devalüasyon ortaya çıkınca) dünyada üretim ve dış ticaret hacmi ciddi ölçüde daralmıştır. Grafik 2. 1'de görüldüğü gibi 1933'te dünya ticareti 1929 yılının üçte birine denktir (ticaret üçte iki azalmış). Ülkelerin yerli üretimleri artırmak, işsizliği aşağı çekmek ve dış ticaret açığını kapatmak gibi güdülerle yürürlüğe koyduğu bu politikalar komşuyu zarara sokma (beggar my neighbour) politikası olarak tanımlanır.

Grafik 2.1

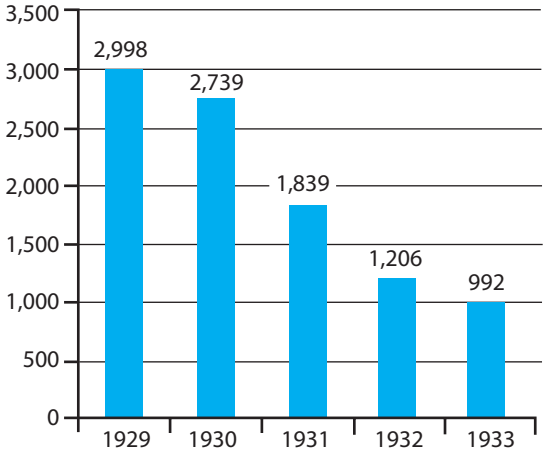

Büyük Buhran Döneminde (1929-1933) Dünya Ticareti (ABD Doları (altın standardı).

Kaynak: *WTO, World Trade Report 2013, s. 52*

I ve II. Dünya Savaşları, liberal dış ticaret düzenini önemli ölçüde ortadan kaldırmış, 1930'lu yıllarda başlayan rekabetçi devalüasyon (komşuyu zarara sokma) politikaları ticaretin yanı sıra sermaye akımı ve göçleri olumsuz etkilemiştir. 1913-1950 döneminde dünya ekonomisi 1870-1913 dönemine göre daha yavaş büyümüştür. Bu gelişmede çoğu ülkenin içe dönük politikalara ağırlık vermesi etkili olmuştur. 1913-1950 döneminde dünya ticareti dünya gelirinden daha yavaş büyümüştür. 1870-1913 döneminde artan ticaret/gelir oranı, I. Dünya Savaşı'nın başlaması ile düşme eğilimine girmiştir.

Bretton Woods Konferansı Sonrasında Uluslararası Ticarette Gelişmeler

1944'te Bretton Woods'ta toplanan Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansı'nda imzalanan "Bretton Woods Anlaşması" ile uluslararası ödemelerde kullanılacak yeni bir sistem geliştirilmiştir. Anlaşma hükümleri uluslararası para sistemi olarak "altın dolar standardı"nı kabul etmektedir. Altın dolar standardında dolar altına bağlanmış (1 ons altın=35 dolar) ve diğer ülke paraları da dolara bağlanmıştır. Belirlenen kurların dalgalanmalarına sınırlama getirilerek dış ticaretteki kur riski önemli ölçüde ortadan kalkmıştır. Bu gelişmeler ödemeler dengesindeki sorunlar nedeniyle dış ticarete kısıtlama getirmeyi zorlaştırmıştır.

Bretton Woods Anlaşması ile ülkelerin ödemeler dengesinde sorunlarla karşılaşan ülkelere yardım etmek için Uluslararası Para Fonu (*International Monetary Fund: IMF*) kurulmuştur. Böylece ödemeler dengesinde sorunlarla karşılaşan ülkelerin gümrük vergilerini yükseltmelerinin önüne geçilerek uluslararası ticaretin gelişmesi sağlanmıştır. Sonuçta uluslararası ödemeler ve döviz kuru ile ilgili belirsizliklerin önemli ölçüde ortadan kalkması dünya ticaretine olumlu yansımıştır.

Bretton Woods Anlaşması döviz kuru ve uluslararası ödemelerle ile ilgili belirsizlikleri ortadan kaldırarak uluslararası ticaretin gelişmesine önemli katkı sağlamış, fakat uluslararası ticaretin gelişmesine esas katkıyı II. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması yapmıştır.

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması ve Uluslararası Ticaret

Uluslararası ticaretin gelişmesinde en önemli gelişme 1947 yılında imzalanıp, 1948 yılında yürürlüğe giren Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'dır (General Agreement on

Tariffs and Trade: GATT). GATT ile gümrük tarifelerinin indirilmesi (indirilen tarifelerin tekrar yukarı çekilmesinin önüne geçilmiş) ve miktar kısıtlamalarının (kotalar) istisnalar hariç yasaklanması hedeflenmiştir. Mamül mallar üzerindeki gümrük tarifeleri (kısaca tarifeler) %40'tan %5'ler düzeyine inmiştir. Tarife engellerinin azalması ile dünya ticareti önemli ölçüde gelişmiştir.

Tarifelerin Önemini Kaybetmesi ve Yeni Korumacılık Anlayışının Ortaya Çıkışı

GATT ile birlikte tarifelerin azaltılmasıyla klasik korumacılık anlayışı bitmiş, tarife dışı kısıtlamalar ile **yeni korumacılık** anlayışı gelişmiştir. Tarifelerin önemini kaybetmesi ile kendi sanayilerini korumak isteyen ülkeler tarife dışı kısıtlamalara yönelmişlerdir. 1960'lı yılların sonuna doğru özellikle serbest ticareti savunan ülkeler damping iddiaları nedeniyle pek çok sektörde (çelik, otomobil, tekstil ve dokuma sektörleri gibi) anti-damping vergileri uygulamaya başlamışlardır.

Tarife dışı kısıtlamaların tespiti, karşı tedbirlerin alınması zaman aldığından tarife dışı engeller, serbest ticaretin önündeki en önemli engeller haline gelmiştir. Özellikle gelişmiş ülkelerin çeşitli çevre, sağlık ve kalite standartlarını gerekçe göstererek tarife dışı kısıtlamalara başvurdukları görülmektedir. Örneğin ABD'de imalat sanayiinde %6 olarak görünen nominal gümrük tarifesi anti damping vergileri eklediğinde imalat sanayiinde koruma tarifedışı engellerle %23'e çıkabilmiştir. Damping, anti damping, sübvansiyon, telafi edici vergiler, çevre standartları, gümrük işlemleri, mevsimsel gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları, gözetleme ve izleme tedbirleri, gönüllü ihracat kısıtlamaları tarife dışı engellere örnek verilebilir.

Sanayileşmiş ülkeler ticaretin serbestleştirilmesi sürecinde karşılaştırmalı üstünlüklerinin olmadığı sektörlerde ticari serbestleşmeye mesafeli durmuşlardır. Sanayileşmiş ülkelerin ticari serbestleşme konusundaki samimiyetleri ile ilgili bir gelişme ise *gönüllü ihracat kısıtlamaları*dır. Çoğu sanayileşmiş ülke önceden karşılaştırmalı üstünlüklerinin olduğu sektörlerde üstünlüklerini diğer ülkelere (gelişmekte olan ülkelere) kaptırınca kendi üreticilerini korumak için dış ticareti kısıtlayıcı tedbirler almışlardır. Örneğin 1961 yılına kadar tekstil ticaretine GATT kuralları uygulanmış, ABD'de yerli üreticilerin baskısı ile tekstil ithalatına kısıtlama getiren *Kısa Süreli Pamuklu Tekstil Anlaşması* daha sonra *Uzun Süreli Pamuklu Tekstil Anlaşması* imzalanmıştır. Tekstil sektöründe pamuğun yerine sentetik elyafın kullanılmasının ardından 1974'te Çok Elyaflılar Sözleşmesi (*Multi-fiber Arrangement: MFA*) imzalanmıştır. Yukarıdaki üç anlaşma da gönüllü ihracat kısıtlamasıdır.

Gönüllü ihracat kısıtlamaları GATT'ta ifade edilen serbest ticarete aykırıdır. Gönüllü ihracat kısıtlamaları ile sanayileşmiş ülkeler gelişmekte olan ülkelerden yapmış oldukları ithalatı kontrol altına almaktadırlar. Tekstil ve konfeksiyon sektörlerinde başlayan gönüllü ihracat kısıtlamaları daha sonra tarım, gıda, demir-çelik, ayakkabı, elektronik eşyalar, makine aletleri ve otomobil sektörlerinde uygulanmaya başlamıştır.

GATT Turları ve Dünya Ticaret Örgütü'nün Kurulması

Tarife Dışı Engeller (Kısıtlamalar): Uluslararası ticaretin serbest yapılmasına engel olan gümrük tarifesi dışındaki her türlü araç ve politikalar tarife dışı engeller (nontariff trade barriers) olarak ifade edilir.

1947 yılından başlayan ilk turunda 1960 yılındaki GATT (Dillion) Turu'na ülkeler arasındaki müzakerelerde tek konu gümrük tarifelerinin azaltılması (indirilmesi) olmuştur. Daha sonraki turlardaki damping ve sübvansiyonlar gündeme gelmiştir. 1984-1993 dönemini kapsayan GATT Uruguay Turu'nda uluslararası ticareti ilgilendiren pek çok konu (Tarifeler, tarife dışı önlemler, kurallar, hizmetler ticareti, fikri mülkiyet hakları, anlaşmazlıkların çözümü, tekstil, tarım, kamu alımları, Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulması vb.) görülmüştür. 1995'te Dünya Ticaret Örgütü'nün (World Trade Organization: WTO) kurulması ile GATT sadece mal ticaretini düzenleyen bir anlaşma ola-

rak kalmıştır. Ticaret serbestleştirilmesi ve diğer çok taraflı ticaret sistemi ile konular WTO'nun yetkisi kapsamındadır.

GATT'ın uluslararası ticarete katkısı, tarife dışı engellerin yaygınlaşması ve bu süreçte gelişmiş ülkelerin tutumlarını değerlendiriniz.

SIRA SİZDE 3

Avrupa Ekonomik İş Birliği Örgütü ve Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü

Uluslararası ticaretin gelişmesine katkı yapan bir diğer gelişme, Avrupa Ekonomik İş birliği Örgütü'nün (*Organisation for European Economic Co-operation: OEEC*) kurulmasıdır. Bu örgüte üye ülkeler zaman içinde serbest dolaşımın sağlanması, üye ülkeler arasında ticaretin geliştirilmesi, uluslararası ödemelere ve ticarete yönelik kısıtlamaların kaldırılması, çok taraflı ödemeler sisteminin oluşturulması gibi uluslararası ticareti kolaylaştıran ve geliştiren önlemler almayı amaçlamışlardır.

OEEC'ye üye ülkeler çok taraflı ödemeler sistemi geliştirmek kapsamında Avrupa Ödemeler Birliğini (*European Payment Union: EPU*) kurmuşlardır. Bu örgüt, II. Dünya Savaşı'nda ekonomileri iyice bozulmuş, dış ticaret için yeterli döviz rezervi olmayan ülkelere ithalat yapma imkânı tanımıştır. EPU'nun yürürlükte olduğu 1950-1958 döneminde Batı Avrupa'da dış ticaret hızla gelişmiştir. EPU'nun yürürlükte kaldığı dönemde dış ticaret ve ABD yardımları sayesinde hızla gelişen Avrupa ülkelerinin paraları konvertibl olunca 1958'de Avrupa Para Anlaşması (*European Monetary Agreement: EMA*) yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma ile taraf ülkelerin ödemeler bilançosunda geçici açıklar olduğunda bu açıkların finanse edilmesi, böylece ülkelerin geçici açık nedeniyle dış ticarete yönelik kısıtlayıcı tedbirler almasının önüne geçilmiştir. EMA, 1958-1972 döneminde yürürlükte kalmıştır.

1960'li yıllara doğru ilerlerken sanayileşmiş ülkeler hızla gelişmiş buna karşılık gelişmekte olan ülkeler istenilen düzeyde gelişememiştir. Ayrıca gelişmekte olan ülkeler kalkınma, dış ticaret açıkları ve dış ticaret hadleri ile ilgili sorunlar yaşamaya başlamışlardır. Sanayileşmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında böyle farklı gelişmelerin ortaya çıkmasının nedeni ne olabilir? En önemli neden, GATT kapsamında liberalize edilen malların (6.000'ne yakın ihraç kaleminin) çoğunu gelişmiş ülkelerin üretmesidir. Ticaretin liberalize edilmesi ile sanayileşmiş ülkeler pazarlarını dolayısıyla üretimlerini arttırarak ciddi bir ekonomik büyüme sergilemişlerdir. Buna karşılık gelişmekte olan ülkelerin çok az sayıda malı geleneksel pazarların dışına çıkabilmiştir. Diğer yandan, gelişmekte olan ülkelerin ürettikleri ürünlerin gelir esnekliğinin düşük olması, bu ürünlerde fazla üretim söz konusu olduğunda ürünlerin fiyatlarının düşmesine ve böylece dış ticaret hadlerinin gelişmekte olan ülkelerin aleyhine bozulmasına neden olmuştur.

Sanayileşmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında gelişmişlik (kalkınmışlık) makasının açılması 1960'lı yıllarda "kalkınma" sorununu gündeme getirmiştir. Kalkınma sorunun gündeme geldiği bu dönemde, kalkınma ve dış ticaretten gelişmekte olan ülkelerin daha fazla pay alabilmelerini amaçlayan pek çok bölgesel ve küresel girişim gerçekleşmiştir. Bu kapsamda OEEC'nin daha kapsamlı ve daha küresel bir anlayışıyla faaliyetlerini artırmak için söz konusu örgütün (OEEC) yerine 1960'lı yılların başında Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı (*Organisation for Economic Co-operation and Development: OECD*) oluşturulmuştur. Türkiye'nin de yer aldığı OECD'de üye ülkeler, ekonomik işbirliğinin artırılması, dış ticaretin önündeki engellerin azaltılması (kaldırılması) ve kalkınma gibi konulara odaklanmışlardır. Fakat örgüt uluslararüstü (supranasyonel) bir yetkiye sahip olmadığı için alınan kararlarında bağlayıcılığı düşük kalmıştır. Bu ise alınan önlemlerin etkili olmasını engellemiştir.

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı ve Faaliyetleri

1950'li yılların sonuna doğru, ticaretin serbestleşmesinden en fazla kazancı gelişmiş ülkelerin sağlaması buna karşılık dış ticaret hadlerinin gelişmekte olan ülkelerin aleyhlerine dönmesi, genç (bebek) endüstrilerin azaltılan tarifeler nedeniyle korunamaması, kalkınmanın sağlanamaması, dünyada (özellikle gelişmekte olan ülkelerde) serbest ticarete yönelik tepki ve eleştirileri arttırmıştır. Bu tepkilerin ardından Birleşmiş Milletler (BM) 1964'te BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nı (UNCTAD) toplamış, belli aralıklarla toplanan bu konferanslarda gelişmekte olan ülkelerin dünya ticaretinden daha adil pay alabilmelerine yönelik tedbirler görüşülmüş ve kararlar alınmıştır. Bu kapsamda 1965 yılında GATT'a gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarını dikkate alan üç maddeden oluşan dördüncü bölüm eklenmiştir.

Avrupa Ekonomik Topluluğu'ndan Avrupa Birliği'ne Giden Süreçte Dış Ticaretin Gelişimi

Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi noktasında bir başka girişim 1957'de Roma Anlaşması ile kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu'dur (AET). Topluluğa dahil olan ülkeler 1 Temmuz 1968 tarihinde gümrük birliği hedefini gerçekleştirmişlerdir. Gümrük birliği gerçekleştirilmiş olmasına karşılık ülkelerin mevzuatlarındaki farklılıklar nedeniyle gümrük birliği etkin olarak işlememiştir. Malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe giren Tek Avrupa Senedinden (Avrupa Tek Senedi) sonra mümkün olmuştur. 1987-1992 döneminde Avrupa Topluluğu ortak pazar hedefini gerçekleştirmiş, 2002'de Euro'nun tedavüle girmesi ile ekonomik ve parasal birlik alanında en önemli adımlardan biri atılmıştır. Tek paranın yürürlüğe girmesi ile ülkeler Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasındaki kurdan kaynaklanan dış ticaret maliyetlerini ortadan kaldırmıştır.

Bölgesel Ticaret Anlaşmaları

GATT küresel düzeyde ticaretin serbestleşmesine öncelik verse de 1960'lı yıllardan sonra bölgeselleşme eğilimlerinin güçlenmesi ile bölgesel iş birliği ve bütünleşme hareketlerine paralel olarak bölgesel ticaret anlaşmaları (*Regional Trade Agreements: RTAs*) da artmıştır. 2015 yılı itibariyle yürürlükte olan bölgesel ticaret anlaşmalarının sayısı 413 olsa da bunun 265'i fiili olarak çalışmaktadır. Bölgesel ticaret anlaşmaları genel veya spesifik mallarda olabilmektedir. Anlaşmayı imzalayan ülkelerin coğrafi olarak aynı bölgede yer alması gerekmez. Örnek, ABD ile Ürdün arasında imzalanan serbest ticaret anlaşması.

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE DIŞ TEORİLERİNDE GELİŞMELER

Literatürde uluslararası ticareti ilk kez bilimsel yöntemle ele alan kişi Adam Smith'dir. Serbest ticaretin etkilerini A. Smith'ten daha önce Henry Martyn (1701) açıklamıştır. Martyn, ihracat ile ham madde ithalatına izin veren merkantilistlerin ticareti geriye götürdüğünü ileri sürmüştür. Martyn'e göre, İngiltere merkantilistlerin aksine yurtdışından sadece ham madde değil, mamül ürünler de ithal etmelidir. Mamül ürünlerin ithali, ülke ekonomisine zarar değil, katkı sağlar. Ona göre, ithal etmek üretmekten daha az iş gücü gerektiriyorsa, ithal etmek daha uygun olacaktır. İthalatı yapmak için başka bir ürün üreterek karşı tarafa ihraç edilir. Martyn serbest ticaretin iki ülke (İngiltere ve Hindistan) için yararını açıklarken, Hindistan'a ilişkin yararlarını tam olarak açıklayamamıştır. Buradaki sorun şudur "Hindistan kumaşının üretimi için daha fazla iş gücü gerekecekse ve ithal etmekten daha pahalıya mal olacaksa, Hindistan neden İngiliz ürünleri karşılığında kumaş ihraç etsin?". Martyn serbest ticaretin İngiltere için yararını açıklarken, karşı taraf (Hindistan) için yararını tam olarak açıklayamamıştır.

Klasik Dış Ticaret Teorileri

Adam Smith (1723-1790) "Milletlerin Zenginliği" adlı eserinde ulusal zenginlik ve gücün temelinde ekonomik büyüme olduğunu belirtmektedir. Ekonomik büyümeyi içinde piyasa ölçeğinde uzmanlaşmaya bağlamıştır. Smith merkantilist anlayışta devletin ticaret ve piyasanın büyümesine engel olduğunu, bunun da ekonomik büyüme ve refaha olumsuz yansıdığını belirtmektedir. Ona göre, bir ülke zengin ve güçlü olmak istiyorsa ticaret serbest olmalı ve ülkeler en iyi oldukları işlerde uzmanlaşmalıdır.

Teoriye göre, bir ülke diğer ülkeye göre hangi malları daha düşük maliyetle üretiyorsa o malların üretiminde uzmanlaşmalı ve bunları ihraç ederek önceden pahalıya ürettiği malları diğer ülkeden ithal etmelidir. Dış ticaret teorisinde A. Smith'in *Mutlak Üstünlükler Teorisi* önemli bir yere sahip olmasına karşılık uluslararası uzmanlaşmayı mutlak üstünlükler ile açıklayamamıştır. Bir ülke iki malın üretiminde üstünlüğe (her iki malda diğer ülkeye göre ucuza üretiliyorsa) sahipse, böylesi bir durumda iki ülke arasında dış ticaret yapılamaz. Sonuçta A. Smith de serbest dış ticaretin her iki ülke için faydalarını tam olarak açıklayamamıştır. Martyn ile başlayan Smith ile devam eden sorun David Ricardo'nun (1772-1823) Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi ile çözülmüştür.

1817'de D. Ricardo İngiltere ile Portekiz arasındaki kumaş-şarap ticaretini Karşılaştırmalı üstünlükler ile açıklamıştır. Teoriye göre bir ülke her iki mal üretiminde de diğer ülkeye göre daha düşük verimlilikle mal üretiyorsa bile dış ticaret yapılabilir. Ricardo'ya göre her iki malın üretiminde mutlak dezavantaja sahip ülke, daha az dezavantaja sahip olduğu malı üretip ihraç ederse, bu malın üretim ve ihracatında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olur. Eğer bir ülke (İngiltere) bir üründe (kumaşta) diğer ürüne (şarapa) göre daha verimli ise, o zaman karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ürünün (kumaşın) üretimine ve ihracatına odaklanmalı, üretmediği malı ise bu malı üreten ülkeden ithal etmelidir. Böylece ticaret yapan tüm ülkelerin ticaretten daha fazla kazanmaları mümkün olacaktır. Uzmanlaşmanın küresel faydalarını en basit şekliyle açıklayan karşılaştırmalı üstünlükler teorisi serbest ticaret teorisinin temel taşıdır.

Klasik Dış Ticaret Teorilerinin Varsayımları

Karşılaştırmalı üstünlükler teorisi serbest ticaretin faydalarını açıklarken bazı varsayım teorinin gerçek hayatla olan bağlantısını aksatmakta idi.

Klasik dış ticaret teorisinin varsayımları:

- Dünyada iki ülke ve iki mal vardır.
- Üretilen mallar homojendir (Bir mal ister İngiltere'de üretilsin ister Türkiye'de aynı kalite ve standarttadır).
- Ekonomide para nötrdür, mal malla değiştirilir. Bu sayede parasal değişkenlerde meydana gelen artış veya azalışlar nispi fiyatları etkilememektedir.
- Ekonomide fiyatlar esnektir ve reel (fiziki) fiyatlar geçerlidir (mal ya da faktör miktarı).
- Emek değer teorisi geçerlidir. Buna göre bir ekonomide malların fiyatları, üretiminde kullanılan emek ile ölçülür.
- Mal, faktör piyasalarında tam rekabet şartları geçerlidir.
- Devlet müdahalesi yoktur (gümrük tarifesi, kota vb. kısıtlamalar yoktur).
- Üretim faktörü (emek) ülke içinde tam hareketli, ülkelerarası tam hareketsizdir.
- Ekonomi tam istihdamdadır. Ekonomide bütün verimli kaynaklar tam kullanımdadır.
- Ekonomide gelir dağılımı veri kabul edilir.
- Taşıma maliyetleri sıfırdır.

Klasik dış ticaret teorisi bu varsayımlar ülkeler arasındaki mal ve hizmet ticaretini, dış ticaretin ulusal refaha etkisi ve iç ekonomi politikalarının ticaret akımlarını etkilerini araştırmıştır.

Neo Klasik ve Yeni Dış Ticaret Teorilerinin Klasik Dış Teorisine Katkıları

19. yy'ın sonlarında ve 20.yy'ın başlarında gelen eleştiriler ve düzeltmeler, klasik dış ticaret teorilerinin eksik yönlerini önemli ölçüde tamamlamıştır. Neo-klasik iktisatçılar ulaşım maliyetlerini, üretim faktörlerinin ülkeler arasında hareketli olabileceğini, ölçeğe göre artan getiriyi dış ticaret analizlerine katmışlardır. Ayrıca malın değeri hesaplanırken, emeğin dışında diğer üretim faktörleri (sermaye) de maliyetlere eklenmiştir. Daha sonra fırsat maliyetleri karşılaştırmalı üstünlüklerle açıklanmıştır.

Heckscher-Ohlin'in (H-O) faktör donatımı teorisinde emek ve sermayenin bolluğu dikkate alınarak dış ticaret açıklanmış, Leontief Paradoksu, H-O teorisinin ileri sürdüğü açıklamalar konusunda kuşkular yaratmıştır. 1950'li yıllara gelene kadar Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi ve onun modern yorumları sayılan H-O Teorisi uluslararası ticareti önemli ölçüde açıklamakta idi. Yeni dış ticaret teorileri Leontief Paradoksu'nun ortaya çıkışını farklı açılardan ele almışlar, klasik teoriyi günün şartlarına uyarlamışlardır.

Klasik dış ticaret teorilerine bakılırsa dış ticaretin daha çok gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında olması beklenirken gerçek ekonomik hayatta dış ticaret çoğunlukla gelişmiş ülkeler arasında gerçekleşmektedir. Klasik iktisadın iddia ettiği gibi tam rekabet, devlet müdahalesinin olmaması, homojen mal ve ölçeğe göre sabit getirinin aksine gerçek ekonomik hayatta eksik rekabet piyasaları (monopolistik ve oligopolistik rekabet şartlarının), stratejik dış ticaret politikası ile birlikte devletin müdahale ettiği ekonomi ve dış ticaret, farklılaştırılmış ürünler, ölçeğe göre artan getiri söz konusudur.

Ölçek ekonomileri ve eksik rekabet piyasalarına dayanan yeni dış ticaret teorileri 1970'li yılların sonuna doğru uluslararası iktisat yazınına (literatürüne) kazandırılmıştır. Yeni dış ticaret teorileri, klasik teoriye önemli katkıda bulunarak ticaretteki yeni gelişmelerin teorik açıklamasını yapmışlardır. Bu teoriler karşılaştırmalı üstünlükler teorisi kadar genel olarak dünya ticaretine tam bir açıklama getirmemekte ve sadece belli ürünlerin (sektörlerin) dış ticaretini açıklayarak klasik dış ticaret teorisinin eksikliklerini gidermektedir.

SIRA SİZDE 4

Adam Smith ve David Ricardo'nun serbest ticaret ile ilgili görüşleri küreselleşme nasıl katkı sağlamıştır?

II. DÜNYA SAVAŞI'NDAN SONRA ULUSLARARASI TİCARETTE GELİŞMELER

II. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası ticaret 1970'lerin ilk yıllarına kadar hızla artmıştır. 1950-1973 döneminde dünya mal ihracatı, yıllık reel olarak yüzde 8'den daha fazla artarak rekor sayılabilecek uzun bir genişleme dönemine girmiştir. Bu dönemin dış ticaret açısından en dinamik ülkeleri, batı Avrupa ülkeleri ile Japonya'dır. 1950'lerin başında batı Avrupa ülkeleri ile Japonya'nın ihracatlarını hızla arttırmalarının en önemli nedeni, II. Dünya Savaşı ve Kore Savaşı sonrası yeniden yapılanmadır. Bu süreçte Avrupa ülkeleri arasında ekonomik işbirlikleri (OEEC, EPU ve EMA) ve entegrasyonlar (Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)), Avrupa ülkeleri arasındaki ticaretin hızla artmasını sağlamıştır. Tablo 2. 3 bakıldığında 1950-1970 döneminde Avrupa'daki gelişmiş ülkeler (%15,7), dünya ortalamasından (%7,5) iki kat daha fazla ihracatlarını artırmışlardır. Bu dönemde batı Avrupa ülkelerinin dünya ticaretinden aldığı payın artmasında bölge-dışı ticaretten daha çok bölge-içi ticaretin hızla artması etkili olmuştur. Japonya'nın ihracat artışında en büyük pay ABD'ye ait olup onu batı Avrupa ülkeleri ile yeni sanayileşmekte olan Asya ülkeleri izlemiştir.

Dünya ticareti, 1960'lı yıllarda yaklaşık yüzde 8 büyürken, bu oran 1970'li yıllarda yüzde 5,7'ye düşmüştür. Dünya ticaretinin büyüme hızındaki bu düşüşe rağmen, petrol dışında ürünler ihraç eden gelişmekte olan ülkelerin ihracatı 1970'li yıllarda yüzde 7'nin üzerinde büyümüştür.

1973-1980'li yılların ortalarına kadar ticaretteki büyüme cari fiyatlarla ciddi bir artışı gösterse de reel anlamda ticaretteki büyüme yavaşlamıştır. Bu yavaşlamada birinci petrol krizi (1973-1974), ikinci petrol krizi (1979), döviz kurunun belirsizliği ile parasal genişleme ve yetersiz ekonomik politikaları nedeniyle hızla yükselen enflasyon en önemli etkenlerdir.

Tablo 2.3

Mal Ticareti Büyüme Oranları (1950-2014, Yıllık Ortalama, %)

	1950 - 1970	1970 - 1990	1980 - 2000	1990 - 2000	2010 - 2014	2001	2009	2011	2012	2013	2014
Dünya	7,5	11,5	7,1	6,7	4,8	-4,0	-22,2	19,8	0,9	2,5	0,3
Gelişmekte Olan Ülkeler	4,6	12,4	7,6	9,1	6,4	-6,4	-20,6	22,7	4,1	2,6	0,6
Afrika	5,8	8,3	1,9	3,3	1,1	-6,1	-30,0	17,1	4,8	-6,1	-7,6
Amerika	3,5	10,8	6,4	10,5	4,2	-4,0	-22,5	24,6	1,1	-0,5	-2,3
Asya	4,7	14,4	8,9	9,5	7,3	-7,0	-19,1	22,9	4,6	3,9	1,8
Okyanusya	8,1	7,4	6,3	6,2	0,7	-12,3	-23,3	20,4	-5,0	-7,3	3,7
Gelişmekte Olan Ülkeler (Çin hariç)	4,5	12,2	7,1	8,5	5,2	-8,2	-21,9	23,5	2,9	0,8	-1,3
Gelişmiş Ülkeler	8,5	11,2	7,2	5,8	3,5	-2,9	-22,4	16,6	-1,9	2,8	0,4
Amerika	6,7	10,7	7,5	7,5	5,2	-6,6	-21,3	16,1	3,5	1,8	2,8
Asya	15,7	13,8	7,1	4,4	-3,2	-15,3	-25,4	7,6	-3,3	-9,3	-3,8
Avrupa	9,0	11,0	7,1	5,5	3,9	0,9	-22,4	17,7	-3,1	4,9	0,4
Okyanusya	4,5	9,7	6,5	4,8	2,4	-0,1	-17,7	26,8	-5,0	-0,5	-3,3
En Az Gelişmiş Ülkeler	4,1	5,6	4,7	7,7	5,4	-0,4	-23,9	24,9	0,8	3,6	-2,1
AB (28)	9,0	11,0	7,1	5,6	3,5	0,9	-22,4	17,5	-4,6	4,6	1,3
G-7	8,5	11,5	7,1	5,4	3,0	-4,6	-22,7	15,3	-1,9	1,7	1,0
NAFTA	6,6	11,1	7,8	8,3	5,5	-6,3	-21,3	16,2	3,9	1,9	3,1
OECD	8,3	11,6	7,6	6,2	3,6	-3,3	-21,9	16,6	-1,4	2,6	0,7

Kaynak: *http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx*

1990'larda, ticaretteki genişleme bilgi teknolojisindeki yeniliklerin de etkisiyle daha da hızlanmıştır. 2001 yılında "dotcom" krizinden kaynaklanan ticaretteki küçük daralmaya (-%3,4) rağmen, 2000-2007 ticaret, cari olarak, yaklaşık yüzde 13 büyümüştür (UNCTAD). Uluslararası ticaret, 2009 yılında yaklaşık yüzde 23 daralmıştır. Bu gelişmede ABD'de başlayan Mortgage Krizi'nin 2008 yılının ortasında Lehman Brothers iflasıyla Küresel Mali Kriz haline gelmesi, krize bağlı tüketimin daralması, belirsizlikler nedeniyle talebin ötelenmesi ithalatı ve ihracatı ciddi decede daraltmıştır. 2009'daki daralmanın ardından ticaret 2010 ve 2011 yıllarında tekrar canlanmışsa da Avrupa'da yaşanan borç krizi başta AB olmak üzere dünyada talebin ertelenmesine ve durgunluğa yol açmıştır. Özellikle gelişmiş ülke ekonomilerindeki durgunluk, bu ülkelere ihracat yapan ülke ekonomilerini de olumsuz etkilemiştir.

Gelişmişlik Düzeylerine Göre Ülke Gruplarının Mal İhracatındaki Gelişmeler

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması'nın (GATT'ın) yürürlüğe girdiği 1948 yılından 1972 yılına kadar gelişmekte olan ülkelerin dünya mal ihracatından aldıkları pay azalmıştır. Grafik 2. 2'de görüldüğü gibi GOÜ'lerin dünya ticari mal ihracatından aldıkları

pay 1948'de yüzde 31,8 iken, bu pay 1972'de yüzde 18,9'a inmiştir. 1973-1974 ve 1979 Petrol Krizlerinin etkisiyle GOÜ'lerin dünya mal ihracatındaki aldıkları paylar 1973'te yüzde 20,4'e, 1974'te ise yüzde 27,1'e yükselmiştir. Petrol fiyatlarında 1974-1978 döneminde önemli bir değişiklik olmamış, buna karşılık petrol dışındaki malların fiyatları 1973-1974'teki petrol fiyat artışlarının maliyetlere yansımasıyla birlikte artmıştır. Buna bağlı olarak GOÜ'lerin mal ihracatındaki payında azalma görülmüştür. 1979 Petrol Krizi ile birlikte bu ülkelerin ihracattaki payı 1981'e (29,8) kadar artmıştır.1970-1990 döneminde özellikle petrol fiyatları ve enflasyondaki yükselişin etkisiyle gelişmekte olan ülkelerin ihracatlarının artış hızı, 1950-1970 dönemine göre yaklaşık iki kat daha fazladır. Bu artışın en önemli sebeplerinden bir tanesi de sanayileşme hamlesini ihracata dayalı dış ticaret politikaları ile destekleyerek mal ihracatlarını keskin bir şekilde artıran 6 Asya ülkesidir.

Petrol fiyatlarının fiyatlarındaki düşüşe bağlı olarak 1982-1986 döneminde GOÜ'lerin dünya ihracatında aldıkları pay azalmıştır (%28,1'den %21,7'ye). 1986-2014 döneminde GOÜ'lerin dünya mal ihracatındaki payı artma eğiliminde olmuştur. Çin'in 1990'lı yıllardan itibaren ihracat artışı 2000'li yıllarla daha fazla hissedilir olmuştur. 2001 yılında gelişmekte olan ülkelerin ihracattaki payı yüzde 31,1 (Çin hariç %26,8), 2014 yılında bu pay yüzde 44,7'tür (Çin hariç %32,3).

Asya Kaplanları: Tayvan, Singapur, Hong Kong ve Güney Kore'ye verilen addır.

Gelişmiş ülkelerin dünya mal ihracatındaki payı ise genelde (Grafik 2.2'de görüldüğü gibi) gelişmekte olan ülkelerin payındaki gelişmelerin tersi yönde işlemektedir. 1990'lardan sonra dünya mal ihracatında gelişmiş ülkelerin payı, Çin ve diğer Asya ülkelerinin yoğun rekabet baskısı nedeniyle önemli ölçüde daralmıştır.

Grafik 2.2

1948-2014 Döneminde Ülkelerin Gelişmişlik Düzeylerine Göre Dünya Mal İhracatındaki Payı (%).

Kaynak: *UNCTAD*

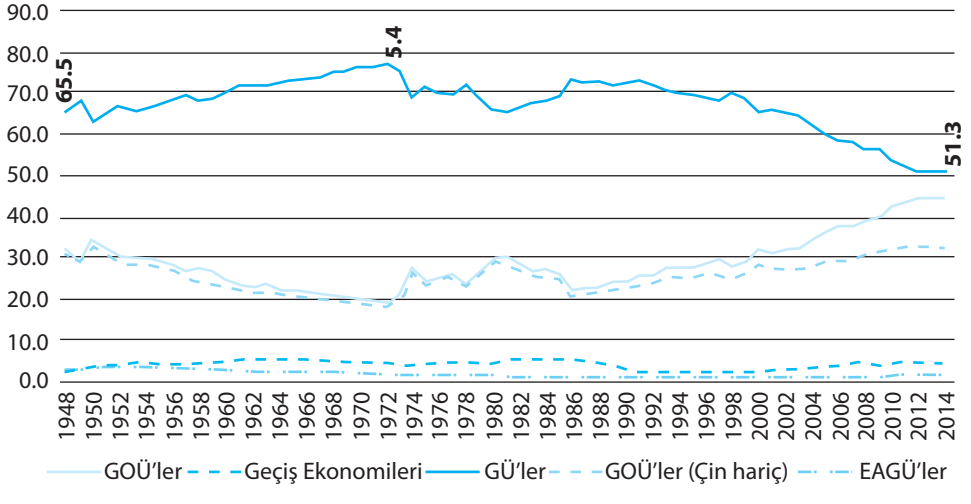

1948 yılından sonra ithalata bakıldığında gelişmiş ülkelerin ihracatta olduğu gibi ağırlığı söz konusudur. Grafik 2.3'te görüldüğü gibi 1948-1972 döneminde gelişmiş ülkelerin dünya ticari mal ithalatındaki payı üçte ikiden (%66) dörtte üçün üzerine (%77,7) çıkmıştır.

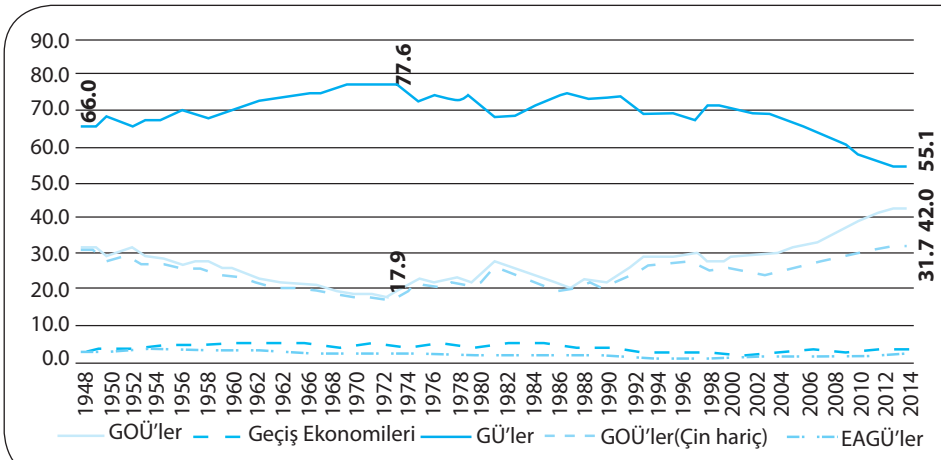

Grafik 2.3

1948-2014 Döneminde Ülkelerin Gelişmişlik Düzeylerine Göre Dünya Mal İthalatındaki Payı (%).

Kaynak: *UNCTAD*

Kıtalara Göre Mal Ticaretinde Gelişmeler

Kıtalara göre dünya mal ticaretinde Avrupa kıtasının ağırlığı, 1972 yılından sonra genel olarak azalma eğilimindedir. Bu gelişmede sanayi yatırımın daha düşük iş gücü maliyetleri, yabancı sermayeye yönelik teşvikler, daha yüksek kâr güdüsü ve pazara yakınlık gibi nedenlerle Asya ülkelerine (ilk başta Asya Kaplanları daha sonra Çin ve diğer ülkelere) yönelmesi etkili olmuştur. Özellikle batı Avrupa ve Amerika menşeli çok uluslu şirketlerin bu amaçlarla başta Asya ülkeleri olmak üzere pek çok bölgeye (Güney ve Orta Amerika, Kuzey Afrika) yatırım yapmışlardır. 1950'lerde ihracatçı olan sanayileşmiş ülkeler artık ihraç ettikleri malları yatırım yaptıkları ülkelerden ithal etmeye başlamışlardır.

Dünya mal ticaretinde Asya ülkelerinin payının artmasının başlıca nedenleri artık pek çok sanayi sektöründe bu ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğü ele geçirmiş, sanayileşme konusunda önemli aşama kaydederek sanayileşmiş (ve/veya gelişmiş) ülke olmasıdır. Sürecin ilk başlarında Japonya daha sonra Malezya, Endonezya, Tayland, Singapur, Hindistan ve günümüzde en önemli etken ise Çin'in ulaşmış olduğu düşük maliyetli sanayi üretim gücü, diğer üreticilerin ihracat pazarlarını olumsuz etkilemiştir. 1990'lı yılların ortasından başlayan Çin etkisi 2001 yılından sonra daha fazla hissedilir olmuştur. Son yıllardaki Çin etkisi Asya kıtasının payını artırmıştır.

Diğer kıtalara bakıldığında dalgalı bir seyir izlemekle birlikte başta Amerika olmak üzere Afrika ve Okyanusya'nın dünya mal ticaretindeki payı azalma eğilimindedir. Sonuç olarak dünya mal üretim ve ticaretinin ekseni Batı Avrupa ve Amerika'dan Asya'ya kaymaktadır.

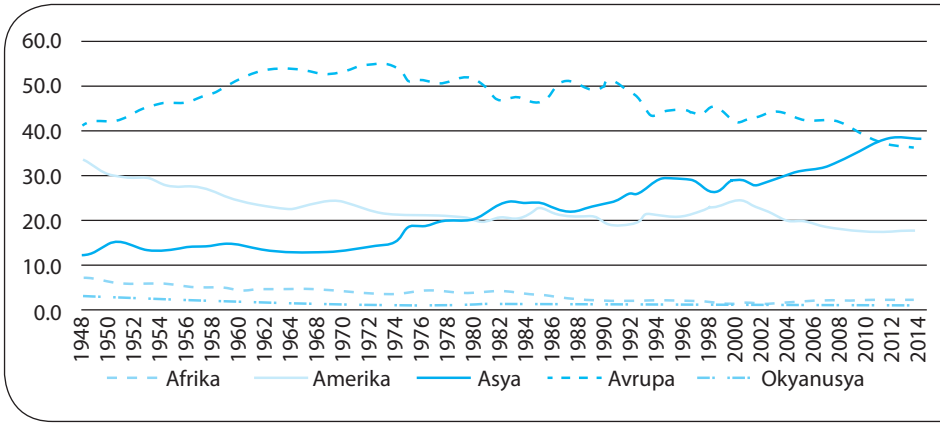

Grafik 2.4

Dünya Mal Ticaretinde Kıtaların Payı (1948-2014).

Kaynak: *UNCTAD*

Uluslararası Ticarette Mal Gruplarına Göre Gelişmeler

Dünya mal ihracatında tarımsal ürünlerin payı 1900-2014 döneminde azalarak yüzde 57'den yüzde 9'a düşmüştür. Tarımsal ürünlerin gelir esnekliğinin düşük olması sebebiyle bu ürünlerin ihracatının imalat sanayi ürünleri ile yakıt ve madencilik ürünleri kadar arttırılamamıştır. Diğer bir neden, ihracat edilen tarımsal ürünler miktar olarak hızla artmış bile olsa artan üretime paralel olarak düşen tarım ürünleri fiyatlarının, dış ticaret hacminin artmaması hatta düşmesine yol açabilmesidir. İmalat sanayi ürünleri ekonomik faaliyetlerdeki artışa paralel artmaktadır. Bu sektördeki arz fazlası tarımsal ürünler kadar fiyatlara olumsuz yansımamaktadır. Yakıtlar ve madencilik ürünleri de ekonomik büyüme bağlı olarak artsa da dünya piyasalarında arz ve talepte meydana gelen gelişmeler bu ürünlerin fiyatlarının artmasına ve azalmasına yol açtığı için dünya ihracatından alınan pay da bazen ciddi değişiklikler göstermektedir (1980'de %28 1990'da ise %14 veya 2000'de %14 2011'de %22 gibi).

2008-2013 dış ticaret verilerine bakıldığında işlem düzeylerine göre dış ticaretten en fazla payı, **ara mallar** (*intermediate*), ikinci sırayı **birincil mallar** (*primary*), üçüncü sırayı **tüketim malları** (*consumer*) ve son sırayı **sermaye malları** (*capital*) almaktadır. 2008-2013 dönemi verilerine bakıldığında dünyada birincil mal ihracatında gelişmekte olan ülkelerin ağırlığı (yaklaşık %55) var iken, ara ve tüketim malları ihracatında ağırlık gelişmiş ülkelerdedir (yaklaşık %58). Bu dönemde sermaye malları ihracatında gelişmiş ülkelerin ağırlığı azalmıştır ve 2013 sonu itibarıyla gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerin payı eşit sayılır. Tarım, imalat ve doğal kaynaklar ihracatına bakıldığında tarım ve imalatta gelişmiş ülkelerin ağırlığı (sırasıyla yaklaşık % 59 ve %57) var iken, doğal kaynaklarda gelişmekte olan ülkelerin ağırlığı yaklaşık %75'tir.

2008-2013 dönemine ürünler temelinde daha detaylı bakılırsa ilk sırada ham petrol, doğal gaz ve kömür yer almakta, bu sıralama kimyasallar, makine çeşitleri, motorlu araçlar, iletişim (haberleşme) ekipmanları, petrol ürünleri, temel metaller, elektrikli makinalar, büro (ofis) makinaları şeklinde devam etmektedir.

2003-2013 döneminde bakıldığında Güney-Güney ticareti, Kuzey-Kuzey ticaretinden daha hızlı büyümüştür. Özetle gelişmekte olan ülkeler arasında ticaret hızla artmaktadır. 2008-2013 döneminde Güney-Güney ticaretinden en büyük payı ara mallar alırken, onu sırasıyla birincil mallar, sermaye malları ve tüketim malları takip etmektedir. Kuzey-Kuzey ticaretinde de ara mallar ilk sıradadır. Ara malları; tüketim, birincil ve sermaye malları izlemektedir.

Tablo 2.4
Dünya Mal Ticaretinde Ürünleri Payları (1900-2011).

Kaynak: *WTO, World Trade Report 2013, s. 54*

	1900	1925	1938	1955	1963	1970	1980	1990	2000	2011
Tarımsal Ürünler	57	54	44	35	29	20	15	12	9	9
İmalat Sanayi	40	40	45	45	52	61	55	70	75	65
Yakıtlar ve Madencilik	3	6	11	19	16	16	28	14	14	22
Diğerleri	0	0	0	1	3	3	2	4	3	4

ULUSLARARASI HİZMETLER TİCARETİNDE GELİŞMELER

1960'lı yıllardan sonra teknolojideki yenilikler, pek çok hizmetin uluslararası ticaretini mümkün kılmıştır. Haberleşme maliyetlerinin düşmesi, bilgisayar ve bilişim teknolojisinin hızla gelişmesi ve giderek ucuzlaması, elektronik şebekelerin (İnternet vb) giderek yaygınlaşması gibi pek çok gelişme uluslararası hizmetler ticaretin gelişmesine önemli

katkı sağlamıştır. Bunun yanı sıra gelir artışı, değişen zevk ve tercihler, üretim faktörlerinin önündeki engellerin nispeten azalması ve diğer ekonomik, sosyal ve bireysel ihtiyaçlar uluslararası (evdeki tüm bireylerin çalışması nedeniyle evin hastası veya yaşlısının yabancı bir bakıcıya emanet edilmesi gibi) ihtiyaçlar nedeniyle pek çok hizmet sektörü dış ticarete konu olmaktadır.

Uluslararası Hizmetler Ticareti ve Şekilleri

Hizmetler ticareti doğası gereği mal ticaretinden farklıdır. Uluslararası mal ticaretinde ticarete konulan mal gümrük sınırından geçerek (sınır ötesi arz) ithalatçı ülkede tüketiciye sunulmaktadır. Fakat uluslararası hizmetler ticaretinde mal ticaretindeki sınır ötesi arza ek olarak yurt dışında tüketim, ticari varlık ve gerçek kişilerin varlığı şeklinde dört ticaret şekli mevcuttur. Örneğin turizm sektöründe hizmet sunulacak kişi ülkesinde hizmeti arz eden ülkeye gelmekte, bu hizmet ticareti *"yurt dışında tüketim"* olarak adlandırılmaktadır. Yurtdışında danışmanlık, müteahhitlik ve taşımacılık hizmeti sunacak kişi ve işletmeler belli bir süre ithalatçı ülkede *"ticari varlık"* oluşturarak bulunur, söz konusu hizmeti tüketiciye sunar. Son olarak bazı hizmetlerde arzcı (hizmet sunan) ithalatçı ülkedeki tüketiciye hizmet sunabilmek için söz konusu ülkede şube (tesis) kurarak ve kendisi veya çalışanlarını göndererek hizmet ihracatı yapar. Bu hizmet ticareti şekli ise *"gerçek kişilerin varlığı"*dır.

Uluslararası Hizmetler Ticaretine Yönelik Engeller

Ülkeler arasında artan iş birliği ve bütünleşme (entegrasyon) çabalarına ilk başta güçlükler nedeniyle hizmet sektörü çok az dahil edilmiştir. Hizmet ticaretinin farklı şekillerinin olması, hizmet ticaretinin soyut olması nedeniyle nelerin hizmet ticaretinin kapsamında (ihracat mı ithalat mı) değerlendirileceğinin belirsiz olması, çok geniş bir sektörler grubunu kapsaması, ulusal hassasiyetlerin fazla olması, ulusal mevzuatın uluslararası hizmet ticaretine çok fazla imkân tanımaması, kişilerin (özellikle iş gücünün) serbest dolaşımının önündeki engellerin fazla olması, sermayenin serbest dolaşımının sınırlı olması ve en önemlisi teknolojik altyapıların yetersizliği gibi nedenlerle uluslararası hizmetler ticareti (*trade in services*) gelişememiştir. Uluslararası hizmetler ticareti çoğunlukla bir gümrük geçerek yapılmadığından net olarak hesaplanamamakta ve gümrük vergilerine tabi olmamaktadır. Uluslararası hizmetler ticareti çoğunlukla tarife dışı engeller ve ulusal mevzuat ile kontrol altına alınabilmektedir.

1980 Sonrası Uluslararası Hizmetler Ticaretinde Gelişmeler

1980-2013 döneminde hizmetler ticareti genelde mal ticareti ile benzer büyüme trendi göstermiştir. Grafik 2.5 ile Tablo 2.5 birlikte değerlendirildiğinde hizmetler ticaretinin gelişmiş ağırlığı (2013'te yaklaşık %67), mal ticaretine (2013 yaklaşık %51) oranla daha fazladır. Fakat mal ticaretinde olduğu gibi hizmetler ticaretinde gelişmiş ülkelerin ağırlığı azalma eğilimindedir. Tablo 2.5'e bakıldığında AB (28)'in dünya hizmet ihracatının payı yaklaşık 35 yıllık süreçte yüzde 54'ten yaklaşık yüzde 43'e düşmüştür. Bu dönemde gelişmekte olan ülkelerin payı ise yaklaşık yüzde 19'dan yüzde 30'a yükselmiştir. Bu artışta özellikle 2000 yılı sonrası Çin'in gösterdiği performans etkili olmuştur. 2008-2013 dönemine uluslararası hizmetler ticaretine alt sektörler itibariyle bakıldığında ilk sırada taşımacılık, ikinci sırada seyahat, üçüncü sırada diğer iş hizmetleri, dördüncü sırada telif ve lisans ödemeleri yer almaktadır. Bunları sigorta hizmetleri, finansal hizmetler, bilgisayar ve enformasyon hizmetleri ile diğer hizmetler izlemektedir.

Grafik 2.5

1980 Sonrasında Uluslararası Mal Ve Hizmetler Ticaretinde Büyüme Oranları.

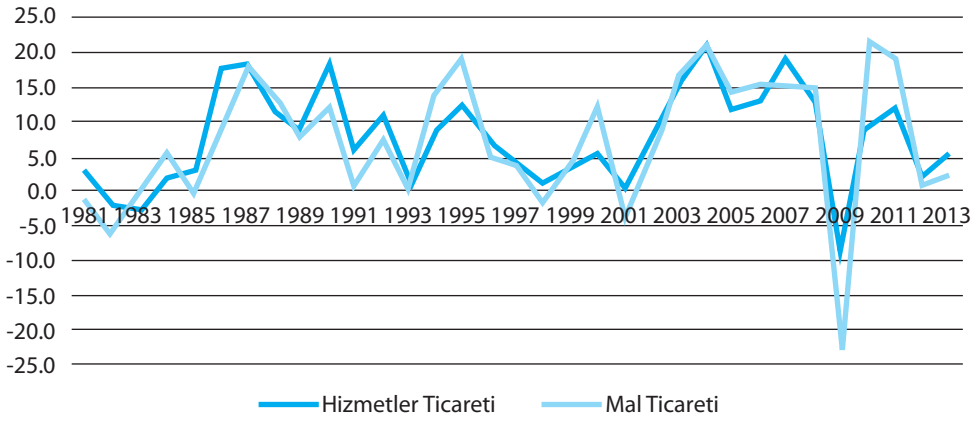

Kaynak: *http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx (20.12.2015).*

Tablo 2.5
Dünya Hizmet İhracatında Bazı Ülke Gruplarının Payları (1980-2013).

	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Gelişmekte Olan Ülkeler	18.5	19.6	18.1	22.4	23.1	24.5	28.5	28.6	30.2	30.1
Gelişmekte Olan Ülkeler (Çin hariç)	18.0	18.8	17.4	20.8	21.1	21.6	24.3	24.6	26.0	25.8
Gelişmiş Ülkeler	79.0	78.4	79.9	76,3	75.5	73.6	69.2	68.9	67.1	67.2
AB (28)	54.0	46.7	48.7	45.2	43.4	47.1	44.0	44.2	42.3	42.8

Kaynak: *http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx (20.12.2015)*

KÜRESELLEŞME VE REKABET

Ekonomik küreselleşmenin yaratmış olduğu yeni iş ortamında rekabetin derecesi ve niteliği de değişmektedir. Mal ve hizmet üreten pek çok sektörde ticaretin serbestleşmesi ile yerli üreticileri küresel rekabet karşı karşıya getirmektedir. Yeni rekabet ortamında özellikle rekabet deneyimi eksik işletmelerin faaliyetlerini sürdürmeleri zorlaşmaktadır. Küresel rekabet dinamik olmanın yanı sıra karşılıklı etkileşimin daha yoğun olduğu bir süreçtir. Bu nedenle yeni rekabet ortamı işletmelerin rakiplerinin davranışlarını ve muhtemel tepkilerini önceden kestirebilmeleri, tüketici davranışlarını iyi ölçmeleri, sektörde yenilikçi olmaları ve yeniliklere uyum sağlayacak kapasiteye sahip olmaları ile daha önemli hâle gelmiştir.

Serbest Ticaret mi? Korumacılık mı?

Sanayileşme sürecine sonradan başlayan ülkeler diğer bir ifadeyle gelişmekte olan ülkeler (ve bu ülkelerin üreticileri), sanayileşmiş ülkeler (ve bu ülkelerin üreticileri) ile rekabet edebilme noktasında önemli dezavantajlara sahiptir. Bu nedenle serbest ticareti savunanların aksine gelişmekte olan ülkelerin genç sanayilerinin rekabet gücü kazanana kadar korunmasına yönelik görüşler mevcuttur.

Gunnar Myrdal "Kutuplaşma Teorisi" farklı gelişme seviyesinde bulunan ülkeler arasında mal ve faktör hareketlerinin serbestleştirilmesi durumunda gelişmiş (zengin) ülkelerin daha da gelişeceğini buna karşılık gelişmekte olan (fakir) ülkelerin daha fakirle-

şeceğini belirtmektedir. Myrdal, dolaylı olarak gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkeler düzeyine gelene kadar bu ülkeler arasında mal ve faktör hareketlerinin serbest olmamasının daha faydalı olduğunu belirtmektedir.

Hans Singer ve Raúl Prebisch, "Singer-Prebish Tezi" ile özetle serbest ticaret ve uzmanlaşmanın dış ticaret hadlerinin gelişmekte olan ülkelerin aleyhine sonuçlar yarattığı ve buna bağlı olarak gelişmekte olan ülkelerde ulusal gelirin bir bölümünün sanayileşmiş ülkelere aktarıldığını ifade etmişlerdir. Onlar gelişmekte olan ülkelerin sanayileşebilmeleri için korumacılığı önermektedirler.

Korumacılık lehinde görüş bildirenlerin dayanakları farklılık göstermektedir. Serbest dış ticarete karşı korumacılıktan yana olanların temel argümanları, ulusal güvenlik, genç (bebek) endüstrilerin korunması, dampinge karşı koruma, adil ticaret (veya eşit şartlarda ticaret), stratejik dış ticaret politikası, işsizlik önlenmesi, ödemeler bilançosundaki sorunları giderme, emek sömürüsünü engelleme ve çevrenin korunması gibi gerekçelere dayanmaktadır.

Serbest ticareti savunanlar ise ekonominin dış ticarete açılması ile tüketicinin sömürülmesine engel olunacağını, kaynak israfını azaltacağını, korumacılıkla yaratılan rantların ortadan kaldırılacağını belirtmektedir. Serbest ticareti savunanlar ulusal güvenlik, damping, bebek endüstriler gibi pek çok konuda korumacılığı savunanların tam aksi görüşlere sahiptir.

Teorideki iki zıt görüşün aksine uygulamada her iki görüşün karışımı politikalar izleyen ekonomilerin sanayileşme ve dış ticaret konularında başarılı olduğu görülmektedir. Almanya, Japonya ve Güney Kore gibi örneklerde belli bir dönem sanayinin korunduğu ardından sektörlerin yabancı rekabete açılmaktadır. Korumanın olduğu dönemde hem işletmelerin hem de hükümetlerin aldıkları tedbirler, sonraki (serbest ticaretin olduğu) dönemde, yerli üreticilerin küresel rekabette ayakta kalmasını temin etmektedir. Özellikle teknolojik yeniliklerin teşvik edilmesi, Ar-Ge'ye önem verilmesi, iş gücünün eğitilmesi, ihracatın teşvik edilmesi, tüketici zevk ve tercihlerinin iyi analiz edilmesi, üretim maliyetlerini minimize etmek için ölçek ekonomilerinden yararlanmayı sağlayacak yeni pazarların bulunması gibi faaliyetler küresel rekabet ile baş edebilme açısından gereklidir.

Rekabetçi Üstünlük

Michael E. Porter, rekabet üstünlüğü sağlamak için işletme yöneticilerinin sektördeki fırsat ve tehditleri analiz edebilmelerinin önemine değinmiştir. Bu noktada ilk önce sektörün rekabet açısından bir çekiciliği (cazibesinin) olması gerekir. Geleceği olan sektörde faaliyet gösterecek firma pazar payını yükseltmek ve kârını maksimize edebilmek için sektördeki potansiyel rakipleri, mevcut rakipler arasındaki rekabeti, müşterilerin pazarlık güçlerini, tedarikçilerin pazarlık güçleri ile ikame mal ve hizmetleri iyi analiz etmelidir.

Küresel rekabet, ulusal düzeydeki rekabetten üretim teknolojisi, faktör maliyetleri, pazar yapıları, yabancı rakiplerin kendi hükümetlerinden aldıkları destekler, rakiplerin üretim, satış, pazarlama, Ar-Ge gibi pek çok konuda farklı imkânlara sahip olmaları ile ayrılmaktadır. Küresel rekabette çok uluslu işletmeler yeni girdikleri bir pazarda (veya önceden var olduğu bir pazarda) payını artırmak için pazar maliyetlerini azaltmadan satış fiyatlarını aşağı çekerek zararına çalışmakta fakat sahip olduğu diğer piyasalardan söz konusu zararını telafi etmektedir. Fakat sadece iç pazara üretim yapan bir yerli firmanın söz konusu düşük fiyat politikasını uzun süre devam ettirme şansı bulunmamaktadır.

Küresel Rekabetçilik Endeksi ve Ülkelerin Gelişmişlik Düzeyleri

Küresel ekonomilerde rekabet üstünlüğünü elde etmede taklidi zor ürünler üretmek önemli bir unsurdur. Bu noktada yenilikçi üreticiler (ülkeler) rekabet üstünlüğü elde edeceklerdir. Dünya Ekonomik Forumu'nun rekabet ile ilgili hazırlamış olduğu raporda yenilik odaklı ekonomilerin (ülkelerin) dünya rekabet sıralamasında ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir (Tablo 2. 6).

Dünya Ekonomik Forumu, rekabetçiliği ülkenin verimlilik seviyesini (düzeyini) belirleyen kurumlar, politikalar ve faktörler kümesi olarak tanımlamaktadır. Küresel (Global) Rekabetçilik Endeksi 3 alt endeks ve bunlara ait toplam 12 temel değişkene göre hesaplanmaktadır. **Temel Gereksinimler Alt Endeksi'**nde Kurumlar, Altyapı, Makroekonomik Ortam, Sağlık ve İlk Eğitim değişkenleri yer alır. **Verimlilik Geliştirici Alt Endeksi**'nde Yüksek Eğitim ve Öğretim, Mal Piyasasının Etkinliği, İş gücü (Emek) Piyasasının Etkinliği, Sermaye Piyasasının Gelişimi, Teknolojik Hazırbulunuşluluk ve Pazar (Piyasa) Büyüklüğü olmak üzere 6 değişken bulunur. **Yenilik ve İlerilik Faktörleri Alt Endeksi**nde İş İleriliği (Gelişmişliği) ve İnnovasyon (Yenilik) olmak üzere iki değişken bulunur.

Dünya Ekonomik Forumu (WEF) ülkeleri kalkınma düzeylerine 3 temel gruba ayırmıştır.

1. **Faktör Odaklı Ekonomiler:** Bu ülkeler temel gereksinim alt endeksindeki değişkenlere sahiptir. Kişi başına gelir ise 2.000 dolardan azdır.
2. **Verimlilik Odaklı Ekonomiler:** Bu ülkeler temel gereksinim alt endeksinin yanı sıra verimlilik geliştirici alt endeksindeki değişkenlere de sahiptir. Kişi başına gelir 3.000 ile 8.999 dolar arasındadır.
3. **Yenilik Odaklı Ekonomiler:** Bu ülkeler temel gereksinim, verimlilik geliştirici ile yenilik ve ilerilik faktörleri alt endekslerindeki değişkenlere sahiptir. Kişi başına gelir ise 17.000 dolardan fazla olan ülkelerdir

Bu üç temel grubun ile birlikte iki adet de geçiş grubu vardır. Bunlar; 1 ile 2 ve 2 ile 3 arasındaki kalkınma aşamasında olan ülkelerdir. Kişi başına geliri 2.000-2.999 arasında olan ülkeler faktör odaklı ekonomiden verimlilik odaklı ekonomiye geçiş sürecindedirler. Kişi başına geliri 9.000-17.000 dolar arasında olanlar ise verimlilik odaklı ekonomiden yenilik odaklı ekonomiye geçiş aşamasındadırlar.

Sıra No	Ülke Adı	Skor	Açıklama	Ar-Ge Harcamaları/ GSYH
1	İsviçre	5,70	Yenilik odaklı	3,28 (2)
2	Singapur	5,65	Yenilik odaklı	2,00(2)
3	ABD	5,54	Yenilik odaklı	2,81(2)
4	Finlandiya	5,50	Yenilik odaklı	3,31 (3)
5	Almanya	5,49	Yenilik odaklı	2,85(3)
6	Japonya	5,47	Yenilik odaklı	3,47(3)
8	Hollanda	5,45	Yenilik odaklı	1,98(3)
7	Hong Kong	5,46		0,73(3)
10	İsveç	5,41	Yenilik odaklı	3,30(3)
9	Birleşik Krallık	5,41	Yenilik odaklı	1,63(3)
11	Norveç	5,35	Yenilik odaklı	1,66(3)
20	Malezya	5,16	Verimlilik odaklıdan yenilik odaklı Geçiş Aşamasında	1,13(3)
25	İrlanda	4,98	Yenilik Odaklı	1,58(3)
30	İzlanda	4,71	Yenilik Odaklı	2,49 (1)
35	İspanya	4,55	Yenilik Odaklı	1,24(3)
40	Kuveyt	4,51	Faktör Odaklı Ekonomiden Verimlilik Odaklı Ekonomiye Geçiş Aşamasında	0,30(3)
45	Türkiye	4,46	Verimlilik Odaklı Ekonomiden Yenilik Odaklıya Geçiş Aşamasında	0,94(3)
70	Slovenya	4,22	Yenilik Odaklı	2,59(3)
100	Honduras	3,82	Faktör Odaklı Ekonomiden Verimlilik Odaklı Ekonomiye Geçiş Aşamasında	…
120	Paraguay	3,59	Verimlilik Odaklı	0,09(3)
144	Gine	2,79	Faktör Odaklı	…
(1) 2011 yılı verisidir (2) 2012 yılı verisidir (3) 2013 yılı verisidir.				

Tablo 2.6
Küresel Rekabetçilik Sıralaması (2015).

Kaynak: *World Economic Forum (2015), The Global Competitiveness Report 2014-2015, s. 11-15; http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS*

Günümüzde küresel rekabet özellikle teknolojinin yoğun olduğu sektörlerde endüstriyel rekabeti arttırmaktadır. Ulusal ekonomik başarı ve rekabetçiliğin anahtar belirleyicileri teknoloji ve yenilik yeteneklerinin arttırılmasıdır. Küresel rekabette fiyat, günümüzde yerini müşteriye odaklılığa bırakmaktadır. Dolayısıyla en önemli rekabet alanlarından biri de hız olmaktadır. İşletmeler tüketicilere daha hızlı ve daha iyi hizmeti ve mamülleri sundukları ölçüde başarı yakalayabileceklerdir. Bunun yanı sıra, hız, yeni ürün geliştirmede ve yeni pazarlara girip çıkmada da işletmeye avantaj sağlamaktadır.